

พื้นที่ 3 ตี เด็กเด็กมีความสุข

ดำเนินการโดย : กลุ่มวีอาร์แฮปปี้ (We are happy)

สนับสนุนโดย : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)

พื้นที่ 3 ดี เด็กเด็กมีความสุข

พิมพ์ครั้งที่ 1 : 2564

ผู้เขียน : พงษ์เทพ บุญกล้า

กองบรรณาธิการ

สรวงธร นาวาผล

สายใจ คงทน

สุวิธมณา เงินสองสี

กาญจนา แก้วเรือง

คณะทำงาน

กลุ่มwearehappy องค์การสาธารณประโยชน์ 209/265 ม.บุศรินทร์

ถ.บ้านกล้วย-ไทรน้อย ต.พิมลราช อ.บางบัวทอง จ.นนทบุรี 11110

www.wearehappy.in.th , E-mail : wearehappyhome@gmail.com

ผู้สนับสนุน

สำนัก 11 สำนักสร้างเสริมระบบสื่อและสุขภาวะทางปัญญา

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ(สสส.)

อาคารศูนย์เรียนรู้สุขภาวะ เลขที่ 99/8 ซอยงามดูพลี แขวงทุ่งมหาเมฆ

เขตสาทร กรุงเทพฯ 10120

โทรศัพท์ 02-343-1500 www.thaihealth.or.th

ข้อมูลเพิ่มเติม

Fan page มหัทศจรยีสื่อสร้างสรรค์ www.facebook.com/mediaforpreschool/

Youtube มหัทศจรยีสื่อสร้างสรรค์ www.youtube.com/มหัทศจรยีสื่อสร้างสรรค์

Website : มหัทศจรยีสื่อสร้างสรรค์ www.3deeforall.org/

ออกแบบรูปเล่ม : กมลรัตน์ อุ่ออุณ

ภาพประกอบ : กลุ่มwearehappy องค์การสาธารณประโยชน์

พิมพ์ที่ : บริษัท ออฟเซ็ท พลัส จำกัด

คำนำ

เด็กปฐมวัย เรียนรู้จาก ปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม สัมผัส สังเกต และมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมรอบตัวเอง เด็กเล็กชอบเลียนแบบ เด็กจะเก็บรูปภาพประทับใจทุกอย่างไว้อย่างกระตือรือร้นและเลียนแบบตามนั้น เด็กสามารถเลียนแบบผู้คนรอบตัว เด็กสามารถเรียนรู้จากสื่อได้ด้วย การเลียนแบบ ซึ่งเป็นพฤติกรรมการเรียนรู้ที่สำคัญของเด็กในระดับปฐมวัย ช่วงเริ่มต้นวัย 2-6 ปี ถือว่ามีความสำคัญต่อการพัฒนาในด้านต่างๆ ทั้งเรื่องการพัฒนาการทางอารมณ์ พัฒนาด้านทักษะการรับรู้ทางด้านสมองระบบประสาทต่างๆ ซึ่งการจัดกระบวนการการเรียนรู้ในวัยนี้จึงถือว่ามีความสำคัญ

การให้ความสำคัญกับสร้างกระบวนการเรียนรู้ผ่าน “สื่อสร้างสรรค์”
ตามแนวทาง 3 ดี (สื่อดี พื้นที่ดี และภูมิดี) กับกลุ่มเป้าหมายตั้งแต่เด็ก
ในระดับปฐมวัย โดยผ่านการบูรณาการร่วมกัน ของครู ครอบครัว และ
ชุมชน ร่วมกันเป็นระบบนิเวศการพัฒนาเด็ก ที่ร่วมกันดูแล พัฒนา
สื่อสร้างสรรค์กระบวนการเรียนรู้ หล่อหลอมให้เด็ก ๆ เติบโตเป็นพลเมือง
เด็กที่มีสุขภาวะดีครบทุกด้านและเติบโตเป็นพลเมืองดีของสังคม
มีคุณสมบัติพึงประสงค์ มีทักษะชีวิตโดยใช้กระบวนการสื่อ กิจกรรม
และพื้นที่สร้างสรรค์

กลุ่ม wearehappy
องค์กรสาธารณประโยชน์

สารบัญ

	หน้า
คำนำ	ก
สารบัญ	ข
บทที่ 1 มหัทศจรยีสื่อสร้างสรรค์	7
บทที่ 2 การพัฒนาพื้นที่สร้างสรรค์ 3 ดีสำหรับเด็ก (3 Dee Create Space for Children)	10
บทที่ 3 กิจกรรมเชิงพื้นที่ เสียงของผู้ปกครองและชุมชน	20
บทที่ 4 อุปลักษณะเด็กปฐมวัยและเสียงของครูปฐมวัย	45
บทที่ 5 การวิเคราะห์ SWOT Analysis เชิงพื้นที่	53
บทที่ 6 ทูทางสังคม (Social Capital) เชิงพื้นที่	62
บทที่ 7 การทำงานเชิงพื้นที่และการเชื่อมโยงประสาน	68
บทที่ 8 นิเวศ 3 ดี เพื่อการพัฒนาเด็กปฐมวัย	74
บทที่ 9 ข้อเสนอเชิงนโยบายจากพื้นที่	80
ภาคผนวก	84

บทที่ 1

บทศอรรยสี่อสร้างสรรค

บทที่ 1

บทวิจารณ์สื่อสร้างสรรค์

“**บทวิจารณ์สื่อสร้างสรรค์**” เป็นการให้ความสำคัญกับสร้างกระบวนการเรียนรู้ผ่าน “**สื่อสร้างสรรค์**” ตามแนวทาง 3 ดี (สื่อดี พื้นที่ดี และภูมิดี) กับเด็กระดับปฐมวัย โดยกระบวนการเหล่านี้จะเป็นส่วนหนึ่งของการปลูกฝังหล่อหลอมให้เด็กๆ เติบโตเป็นพลเมืองเด็กที่มีสุขภาวะดีครบทุกด้าน มีทักษะชีวิต โดยเบื้องต้นริเริ่มจากศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก โดยมีครู ผู้ดูแลเด็กในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก เป็นแกนนำในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ผ่านสื่อ กิจกรรมและพื้นที่สร้างสรรค์แบบ 3 ดี จากการพัฒนาพื้นที่ของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขยายผลสร้างการมีส่วนร่วมของหน่วยงาน พ่อแม่ ผู้ปกครองเด็กในพื้นที่ **มีการนำแนวทาง 3 ดี สื่อดี ภูมิดี พื้นที่ดี** มาใช้จัดกระบวนการเรียนรู้ให้กับเด็ก โดยนำ “**สื่อดี**” หมายถึง สื่อการเรียนรู้/อุปกรณ์/กระบวนการ/กิจกรรม/ ที่ครูหรือผู้ดูแลเด็กผลิตขึ้น ที่มาจากวัสดุธรรมชาติ สิ่งของเหลือใช้ วัสดุในท้องถิ่น เพื่อให้เด็กเกิดการเรียนรู้ คิดวิเคราะห์ได้ด้วยตนเอง มีความปลอดภัยสำหรับเด็ก เหมาะสมกับการเรียนรู้ตามช่วงวัย รวมถึงตัวบุคคล เช่น ตัวครู ผู้รู้ในชุมชน ก็นับเป็นสื่อดี ในความหมายนี้ด้วยมาจัดกระบวนการเรียนรู้ให้กับเด็ก จัดให้มี “**พื้นที่ดี**” เป็นพื้นที่ ที่เกิดจากการมีส่วนร่วมในการออกแบบพื้นที่ทั้งครู เด็ก ผู้ปกครองชุมชน ส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน เป็นตัวอย่างพื้นที่ทางกายภาพที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของเด็ก ตัวอย่างพื้นที่เรียนรู้ เช่น มุมพัฒนาทักษะชีวิต มุมเรียนรู้ มุมการเล่น มุมการอ่าน แปลงปลูกผัก สนาบ-สร้างสรรค์ พื้นที่อิสระสำหรับเด็กที่เปิดโอกาสให้เด็กได้คิดและเล่นอย่าง

8 พื้นที่ 3 ดี เด็กเด็กมีความสุข

สร้างสรรค์ รวมถึงการจัดกระบวนการให้เกิด “ ภูมิดี ” หมายถึง มีการใช้ ภูมิความรู้ / ภูมิปัญญา ในชุมชนมาเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ อย่างสร้างสรรค์ เด็กเกิดภูมิคุ้มกันในการป้องกันตนเอง รู้เท่าทัน มีความ สามารถในการเรียนรู้ ในตนเองอย่างมีความสุขและมีสุขภาวะและมีการ ขยายผลสู่ครอบครัวของเด็กในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ให้มีการจัดพื้นที่ สร้างสรรค์ในบ้าน เช่น มุมหนังสือ มุมเล่นอิสระ มุมการเรียนรู้ต่างๆ หรือ พื้นที่เอื้อต่อกิจกรรมทางกายของเด็ก รวมไปถึงการมีกิจกรรมต่างๆ ร่วม กันในครอบครัว

“

เด็กจะเป็นคนอย่างไรนั้นขึ้นอยู่กับการศึกษาในวัยนี้ เป็นสำคัญ เด็กวัยนี้ต้องได้รับโอกาสในการเรียนรู้ จากประสาทสัมผัส ด้วยการสำรวจสิ่งรอบตัว เล่น ค้นคว้า ค้นพบ คิดแก้ปัญหา เลือก ตัดสินใจ ใช้ภาษาสื่อความหมาย คิดริเริ่มสร้างสรรค์ และอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุข เด็กควรได้รับการพัฒนาให้ครบรอบด้าน ทั้งร่างกาย สังคม อารมณ์และสติปัญญา

”

บทที่ 2

**การพัฒนาพื้นที่สร้างสรรค์ 3ดี สำหรับเด็ก
(3 dee Create Space for Children)**

บทที่ 2 การพัฒนาพื้นที่สร้างสรรค์ 3 ดี สำหรับเด็ก (3 dee Create Space for Children)

การพัฒนาพื้นที่สร้างสรรค์ 3 ดี สำหรับเด็ก (3 Dee Create Space for Children) ซึ่งเน้นการสร้างสุขภาวะที่ดี 4 ด้าน ได้แก่ “ กาย ” “ จิต อารมณ์ ” “ สังคม ” “ ปัญญา ” ด้วยแนวคิด 3 ดี คือ “ สื่อดี ” “ พื้นที่ดี ” และ “ ภูมิดี ” ซึ่งทำให้เกิดกระบวนการใช้สื่อ กิจกรรมภูมิปัญญา และการพัฒนาพื้นที่สร้างสรรค์ เพื่อการพัฒนาระบบการเรียนรู้ตามช่วงวัยของเด็กเล็ก รวมทั้งการปลูกฝังการเป็นพลเมืองเด็กผ่านกระบวนการเรียนรู้ ส่งผลสำคัญต่อการพัฒนาสุขภาวะของเด็กเล็กกว่าด้วย “ สื่อ ” และ “ พื้นที่สร้างสรรค์ ” ถือเป็นส่วนสำคัญหนึ่งในการสร้างสุขภาวะและสร้างภูมิคุ้มกัน รวมทั้งทักษะชีวิตของเด็กและเยาวชนให้มีความฉลาดรู้ด้านสื่อ ด้านสุขภาพและความตื่นรู้ทางปัญญา เพื่อสร้างพลเมืองเด็กที่มีทักษะ มีความฉลาดรู้ทางสุขภาพ ได้นำไปสู่การสนับสนุนชุดโครงการ “ มหัศจรรย์สื่อสร้างสรรค์ในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ” ทั่วประเทศตั้งแต่ปี 2557 เป็นต้นมา จนกระทั่งมีการพัฒนาต่อขยายผล เป็นการบูรณาการแนวคิดมหัศจรรย์สื่อสร้างสรรค์ 3 ดี สู่ชุมชนซึ่งในหนังสือเล่มนี้ได้หยิบยกตัวอย่างการทำงานเชิงพื้นที่ใน 3 จังหวัด ภาคอีสาน ได้แก่ จังหวัดนครพนม จังหวัดมุกดาหารและจังหวัดอุบลราชธานี มีรายละเอียดดังนี้

จังหวัดนครพนม : ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านหนองกุดแคน

ดำเนินการโดยองค์การบริหารส่วนตำบลพระกลางทุ่ง อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม พื้นที่การดำเนินงาน ครอบคลุมเด็กปฐมวัย จาก 2 หมู่บ้าน คือ หมู่ 8 และหมู่ที่ 15 มีประชากรรวมกันประมาณ 500 คน ประกอบอาชีพหลากหลาย เช่น ทำนา ทำไร่ ประมงพื้นบ้าน (ในลำน้ำก่ำ) และสานกระติบข้าว ฯลฯ ประชาชนส่วนใหญ่ให้ความสนใจกิจกรรมของชุมชนและการมีส่วนร่วมเป็นอย่างดี โดยมีโรงเรียน 1 แห่ง วัด 1 แห่ง ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก 1 แห่ง รวมทั้งมีร้านค้าขนาดเล็กในชุมชน 7 แห่ง และเด็กส่วนใหญ่อาศัยอยู่กับผู้สูงอายุ (ปู่ ย่า ตา ยาย) เนื่องจากพ่อแม่ผู้ปกครองออกไปทำงานนอกบ้านและนอกชุมชน และจะอยู่กับเด็กในช่วงวันหยุด (วันเสาร์-อาทิตย์/วันหยุดยาว) หรือช่วงเวลายื่น นอกจากนั้นเด็กและเยาวชนในพื้นที่นิยมเล่นกีฬาที่โรงเรียนบ้านหนองกุดแคน ทำให้ที่ชุมชนแห่งนี้ค่อนข้างโดดเด่นเรื่องกีฬา เช่น ตะกร้อ วอลเลย์บอล ฯลฯ ขณะที่เด็กปฐมวัยจะจับกลุ่มพากันเล่นขายของ เล่นซ่อนหา ในลักษณะการละเล่นแบบวิถีชนบท และพบอีกว่าครอบครัวที่อยู่ใกล้กันยังคงช่วยเหลือแบ่งปันกันและกัน ซึ่งชาวบ้านสามารถเดินลัดเลาะไปมาหาสู่กันได้ และสมาชิกในหมู่บ้านส่วนใหญ่รู้จักกันสะท้อนภาพวิถีชีวิตและวัฒนธรรมในชนบทที่เอื้อเพื่อแบ่งปันและมีความสัมพันธ์เชิงบวกต่อกัน

การดำเนิน “โครงการมหัศจรรย์ชุมชนหนองกุดแคนสร้างสรรค์ชวนกันเล่น” มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมและพัฒนาเด็กปฐมวัยให้มีพัฒนาการด้านสุขภาวะดีทุกมิติ ด้วยการจัดกระบวนการเรียนรู้ผ่านสื่อ กิจกรรมและพื้นที่สร้างสรรค์ และเพื่อสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนในการส่งเสริมสุขภาวะเด็กปฐมวัยด้วยแนวคิด 3 ดี โดยกลุ่มเป้าหมายหลักจำนวน

12 พื้นที่ 3 ดี เด็กเด็กมีความสุข

65 คน ได้แก่ วิทยปฐมวัย จำนวน 20 คน เด็ก/เยาวชน จำนวน 20 คน วิทยทำงาน จำนวน 20 คน และวัยผู้สูงอายุ จำนวน 25 คน โดยโครงการมหัศจรรย์ชุมชนหนองกุดแคน สร้างสรรค์ชวนกันเล่น บูรณาการแนวคิดมหัศจรรย์ 3 ดี สู่ชุมชนเพื่อการพัฒนาเด็กปฐมวัย มีเป้าหมายให้มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร ทักษะ ความรู้ ประสบการณ์เครื่องมือ และสื่อ อีกทั้งการขยายผลสู่ครอบครัว เนื่องจากครอบครัว คือ เป็นหน่วยสำคัญที่เพาะบ่มขัดเกลาดูแลเด็กปฐมวัย และนำมาสู่การจัดทำโครงการให้เกิดการมีส่วนร่วมระหว่างผู้ปกครอง ชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องร่วมกัน

“

อยากให้มีการมองความต้องการของเด็ก เพราะเด็กวัยนี้ต้องการเล่น มากกว่าการเขียนอ่าน ถ้ามีพื้นที่เล่นอาจจะนำไปสู่ความร่วมมือของชุมชนและกระบวนการมีส่วนร่วม แต่สื่อที่เราทำตามความต้องการของเด็กก็เก็บไว้ อะไรที่อันตรายเราก็ปรับปรุง นอกจากการดำเนินโครงการมีการเสริมกิจกรรมต่างๆ การอยู่ด้วยกันหลายๆ คน ทำให้เกิดการเรียนรู้มากกว่าการยัดเยียด การมีพื้นที่ คือ การมีตัวเลือกฐานเรียนรู้ที่หลากหลาย ถ้าฐานการเรียนรู้ที่อยู่ในชุมชนจะไม่ใช่เป็นการผลักเด็กออกจากอ้อมอกผู้ปกครอง เพราะโลกปัจจุบันต้องให้ความสำคัญกับทักษะชีวิตของเด็ก เราพบว่าฐานการเล่นจะช่วยเรื่องการแบ่งให้เพื่อนเล่น การมีวินัยเช่นการต่อคิว การรอคอย การสร้างกฎกติกา และทั้งหมดนี้คือทักษะชีวิตของเด็ก

”

ปิ่นแก้ว จิตรโคตร, ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านหนองกุดแคน

จังหวัดมุกดาหาร : ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านนาทาม บ้านนา สมบูรณ์

ดำเนินการโดยองค์การบริหารส่วนตำบลป่าไร่ อำเภอดอนตาล จังหวัดมุกดาหาร ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านนาทาม ตั้งอยู่ระหว่าง 2 หมู่บ้าน คือ บ้านนาทามและบ้านนาสมบูรณ์ ชาวบ้านจะเรียกว่า “ **ศูนย์เด็กเล็ก นาทาม-นาสมบูรณ์** ” อดีตหมู่บ้านทั้งสองแห่งเคยเป็นหมู่บ้านเดียวกัน ภายหลังแยกออกจากกันเนื่องจากการเพิ่มจำนวนประชากร ขณะที่หมู่บ้านทั้งสองตั้งอยู่ในแนวเขตอุทยานแห่งชาติภูสระดอกบัว ถือได้ว่าเป็นชุมชน “ ชนบท ” อยู่ห่างจากตัวเมืองมุกดาหาร ประมาณ 70 กิโลเมตร เดินทางโดยรถ (มีทางลัด 30 กม.) ชาวบ้านที่นี้ส่วนใหญ่มีอาชีพทำนาข้าว ไร่มันสำปะหลัง ไร่อ้อย สวนยางพารา และเกษตรกรรมแบบผสมผสาน รวมถึงเลี้ยงไหมและทอผ้า ข้อสังเกตที่น่าสนใจคือ ขณะที่หมู่บ้านแห่งนี้ ยังได้ขึ้นชื่อว่า “ **เป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจอันดับต้นๆ ของจังหวัดมุกดาหาร** ” (ธันวา นามศรี, ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านนาทาม: สัมภาษณ์) เหตุใดประชาชนจำนวนหนึ่งจึงออกไปเป็นแรงงานนอกพื้นที่เพื่อให้มีรายได้ เพราะพ่อแม่ส่วนใหญ่ออกไปเป็นแรงงานนอกชุมชนและให้ลูกอยู่กับผู้สูงอายุ (แต่ในช่วงโควิด 19 พ่อแม่ส่วนใหญ่กลับมามีบ้าน) แม้ในหนังสือเล่มนี้จะไม่ มีบทสรุปเกี่ยวกับเหตุผลการออกไปเป็นแรงงานนอกพื้นที่ที่แน่ชัด แต่การทำความเข้าใจบริบทและเงื่อนไขดังกล่าวอาจนำไปสู่ความเข้าใจปรากฏการณ์ การให้ลูกหลานอยู่กับผู้สูงอายุที่หมู่บ้าน

อย่างไรก็ดี เนื่องจากในพื้นที่ผู้ปกครองมีจิตอาสาและให้ความร่วมมือในการดำเนินกิจกรรมของเด็กปฐมวัย จึงทำให้สามารถเกาะเกี่ยว กับ สสส. กระทั่งนำไปสู่การสนับสนุนกิจกรรมครอบครัว 3 ดี ที่เรียกว่า “ **ลานเล่น 3 ดี** ” รวมทั้งในพื้นที่มีครูที่มีศักยภาพ มีเวลาและมีใจอยาก

พัฒนาเด็กปฐมวัยในชุมชนให้เป็นบุคลากรที่ดีในชุมชนในอนาคต เป้าหมายสำคัญหนึ่ง คือ การสร้างกระบวนการที่นำไปสู่การสร้างพัฒนาการด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา รวมทั้งการทำให้ครอบครัวเพิ่มความรักและความอบอุ่นในครอบครัว โดยเฉพาะการทำกติกาคือครอบครัวอย่างมีส่วนร่วมซึ่งจะกล่าวถึงรายละเอียดในส่วนถัดไป

ดังนั้น โครงการเก่ง ดี มีสุข ด้วยมหัศจรรย์ 3 ดี ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านนาทาม ได้ตั้งวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมและพัฒนาเด็กปฐมวัยให้มีพัฒนาการด้านสุขภาวะดีทุกมิติ ด้วยการจัดกระบวนการเรียนรู้ผ่านสื่อ กิจกรรมและพื้นที่สร้างสรรค์ และเพื่อสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนในการส่งเสริมสุขภาวะเด็กปฐมวัยด้วยแนวคิด 3 ดี กลุ่มเป้าหมายหลัก จำนวน 79 คน ได้แก่ วัยปฐมวัย จำนวน 37 คน เด็ก/เยาวชน จำนวน 20 คน วัยทำงาน จำนวน 20 คน และวัยผู้สูงอายุ จำนวน 12 คน

อย่างไรก็ดี ในพื้นที่พบอีกว่า ปัญหาในกลุ่มเด็กปฐมวัยคือ การติดมือถือ โดยการอบรมเลี้ยงดูของพ่อแม่ผู้ปกครอง ที่ไม่มีเวลาดูแลเอาใจใส่ และขาดความรู้ความเข้าใจในการอบรมเลี้ยงดูและต้องออกไปทำงานนอกชุมชน โทรศัพท์มือถือจึงมีบทบาทและมีอิทธิพลต่อชีวิตประจำวันของเด็กปฐมวัย จากปรากฏการณ์ดังกล่าวจึงนำไปสู่การออกแบบกิจกรรมสร้างสรรค์ที่เหมาะสมกับวัยเด็ก เช่น มุมการเล่น มุมประดิษฐ์ สื่อจากวัสดุธรรมชาติ มุมอ่านหนังสือ การปลูกผักสวนครัวกับครอบครัว และการเข้าวัดในวันพระ เป็นต้น

“

ที่เห็นๆ คือ เด็กจะเล่นโทรศัพท์มือถือเพราะถูกปล่อยให้
อยู่กับผู้สูงอายุ บางครั้งผู้สูงอายุไม่มีความรู้และไม่มีเวลาเลี้ยงดู
ใกล้ชิด เมื่อเด็กมาโรงเรียนจะมีกิจกรรมทำสร้างสรรค์
แต่กลับบ้านไม่มีพื้นที่กิจกรรม จึงเป็นที่มาของแนวคิด
การสร้างลานเล่น 3 ดี ให้กับเด็กปฐมวัย และมีสมาชิกในชุมชน
ครอบครัวผลัดเปลี่ยนกันมาดูแลเด็กไม่ให้อยู่กับโทรศัพท์
และโทรทัศน์มากเกินไป

”

ธันวา นามศรี, ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านนาทาม

อุบลราชธานี : โครงการลานศิลปะสร้างสรรค์ บ้านปันสุข

ดำเนินการโดยองค์การบริหารส่วนตำบลโนนสูง อำเภอตระการพืชผล จังหวัดอุบลราชธานี เนื่องจากที่ผ่านมาศูนย์เด็กในพื้นที่ตำบลโนนสูง เคยเข้าร่วมโครงการมหัศจรรย์สื่อสร้างสรรค์ในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก และต่อมาพัฒนาเป็นการบูรณาการ 3 ดีสู่ชุมชน ซึ่งในพื้นที่มีศูนย์ปฐมวัย ทั้งหมด 7 แห่ง เป็นพื้นที่ได้รับการคัดเลือกให้เป็นพื้นที่นำร่องกิจกรรมด้านเด็กปฐมวัย รวมทั้งผู้บริหารท้องถิ่นมีความเห็นว่า อยากให้มีการดำเนินการในพื้นที่เพื่อให้เกิดกิจกรรมนำร่องเชิงรูปธรรม บริบทชุมชนที่เป็นชนบทที่ผู้ปกครองเด็กส่วนใหญ่มีอาชีพยากจน เพราะสภาพภูมิศาสตร์แห้งแล้งไม่สามารถปลูกพืชเกษตรกรรมได้ผลผลิตเพียงพอต่อความต้องการ รวมทั้งในพื้นที่ไม่มีงานทำ ส่งผลให้ผู้ปกครองส่วนใหญ่ต้องออกจากหมู่บ้านจากชนบทเข้าสู่เมืองหลวง ส่งผลให้เด็กปฐมวัยส่วนใหญ่ต้องอยู่กับผู้สูงอายุที่ไม่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับพัฒนาการของเด็กปฐมวัย การออกแบบกิจกรรมในโครงการจึงกำหนดแผนการดำเนินกิจกรรมที่เป็นประโยชน์กับเด็กปฐมวัยอย่างเหมาะสม

การบูรณาการแนวคิด 3 ดี (สื่อดี พื้นที่ดี ภูมิดี) สู่ครอบครัวและชุมชนในชื่อโครงการลานศิลปะสร้างสรรค์ บ้านปันสุข มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมและพัฒนาเด็กปฐมวัยให้มีพัฒนาการด้านสุขภาวะดีทุกมิติ ด้วยการจัดกระบวนการเรียนรู้ผ่านสื่อ กิจกรรมและพื้นที่สร้างสรรค์ และเพื่อสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนในการส่งเสริมสุขภาวะเด็กปฐมวัยด้วยแนวคิด 3 ดี กลุ่มเป้าหมายหลักจำนวน 95 คน ได้แก่ วัยปฐมวัย จำนวน 25 คน เด็ก/เยาวชน จำนวน 20 คน วัยทำงาน จำนวน 30 คน วัยผู้สูงอายุ จำนวน 20 คน ขณะที่หลักการในการดำเนินโครงการยึดปัญหาในพื้นที่ คือ เด็ก

ส่วนใหญ่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูโดยผู้สูงอายุ เนื่องด้วยพ่อ แม่มีความจำเป็น ต้องเข้าเมืองด้วยเงื่อนไขทางเศรษฐกิจของครอบครัว เพื่อหารายได้ให้ เพียงพอต่อการดำรงชีพท่ามกลางข้อจำกัดทางเศรษฐกิจ การทำงานเชิง พื้นที่ค้นพบปรากฏการณ์ใกล้เคียงกับพื้นที่จังหวัดนครพนมและมุกดาหาร คือ การอยู่ด้วยกันของเด็กปฐมวัยกับผู้ปกครองมีช่องว่างระหว่างวัย ทำให้เกิดความไม่เข้าใจกันและมีการให้ใช้โทรศัพท์ในเด็กปฐมวัยอย่างไม่ เท่าทัน กล่าวคือ ผู้สูงอายุที่ดูแลเด็กไม่สามารถให้คำแนะนำการใช้สื่อ เหล่านี้ในทิศทางที่เหมาะสมได้ รวมทั้งบางคนตัดความรำคาญ/ปฏิสัมพันธ์ กับเด็กโดยการให้โทรศัพท์มือถือเล่น ด้วยเหตุดังกล่าวจึงนำไปสู่การ ออกแบบกิจกรรมที่จะช่วยแก้ปัญหา คือ กิจกรรมด้านศิลปะ และกิจกรรม ในบ้าน เช่น มุมการเล่น มุมอ่านหนังสือ เด็กได้ทำอาหารกับครอบครัว ดึงดูดความสนใจของเด็กจากการเล่นโทรศัพท์ และใช้พื้นที่ศิลปะให้เด็ก ได้ใช้จินตนาการเกิดความคิดสร้างสรรค์ในวันหยุด (เสาร์-อาทิตย์)

“

การพัฒนาเด็กปฐมวัย ครอบครัว และชุมชน
ผ่านรูปแบบกิจกรรม สื่อสร้างสรรค์
การจัดสภาพแวดล้อมเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ของเด็ก
การบูรณาการภูมิปัญญาและวัฒนธรรมของท้องถิ่น
ขยายจากศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสู่ครอบครัวสามดี
เป็นพื้นที่ชุมชนสามดี โดยสร้างการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน
เป็นการปลุกพลังของคนในชุมชน
ให้มีบทบาทของการดูแลเด็กร่วมกัน

”

บทที่ 3

กิจกรรมเชิงพื้นที่ เสียงของผู้ปกครองและชุมชน

บทที่ 3 กิจกรรมเชิงพื้นที่ เสียงของผู้ปกครองและชุมชน

การสะท้อนการทำงานระดับครอบครัวและชุมชน ด้วยข้อจำกัดสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด 19 (Covid-19) ส่งผลกระทบต่อการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ข้อมูลที่กล่าวถึงในส่วนนี้มาจากการรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ ได้แก่ การทบทวนเอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินโครงการและกิจกรรมเชิงพื้นที่ การลงพื้นที่สัมภาษณ์ข้อมูลแบบเจาะลึก การจัดวงสนทนากลุ่มย่อย และการประชุมออนไลน์ด้วยโปรแกรม Google meet การโทรศัพท์ และการติดต่อสื่อสารกันผ่าน Line Application เพื่อลดความเสี่ยงจากการเดินทาง การสัมผัสกัน การเว้นระยะห่างทางสังคม (Social Distancing) การเดินทางข้ามจังหวัด และการจัดกิจกรรมที่อาจเกิดความเสี่ยงต่อการแพร่ระบาดของโรค กระทั่งได้ข้อมูลจากพื้นที่ที่หลากหลาย ดังนี้

3.1 ตัวอย่างกิจกรรมเชิงพื้นที่จังหวัดอุบลราชธานี

- **กิจกรรมลานศิลปะสร้างสรรค์ ทาสีกำแพงวัด :** เนื่องจากพื้นที่ศูนย์เด็กเล็กตั้งอยู่ในเขตบริเวณวัดและอยู่ใกล้กับสนามกีฬาของหมู่บ้าน พื้นที่ดังกล่าวเป็นจุดรวมตัวกันของเด็กและเยาวชนในหมู่บ้าน กล่าวคือ ขณะที่เด็กโตรวมตัวกันเล่นกีฬาเด็กเล็กจะรวมตัวกันเล่นไม่ห่างมากนัก การสังเกตพฤติกรรมพบว่า เด็กเล็กบางคนถือโทรศัพท์มือถือมา

เล่นที่สนามกีฬาด้วย ขณะที่การดำเนินกิจกรรมมีเป้าหมายที่ต้องการเห็น
พฤติกรรมลดการใช้โทรศัพท์มือถือของเด็กลง จึงเกิดแนวคิดดำเนิน
กิจกรรมวาดภาพในกำแพงเพื่อรณรงค์กิจกรรมสร้างสรรค์ โดยภาพที่วาด
ในกำแพงวัดซึ่งเป็นทางผ่านของเด็กระหว่างหมู่บ้านกับสนามกีฬา มีการ
วาดภาพการละเล่นพื้นบ้านของเด็ก เช่น มอญซ่อนผ้า รีรีข้าวสาร
ม้าก้านกล้วย ประเพณีไทย ฯลฯ นอกจากนี้การดำเนินกิจกรรมทาสี
กำแพงวัดยังทำให้เกิดกิจกรรมร่วมกันระหว่างเด็กกับผู้ปกครอง อีกทั้ง
กิจกรรมทำให้เด็กวางมือจากโทรศัพท์มือถือและมาเข้าร่วมกิจกรรม
กิจกรรมดังกล่าวถือเป็นพื้นที่สร้างสรรค์หนึ่งสำหรับเด็กปฐมวัยได้เป็น
อย่างดี ซึ่งครูและชุมชนเรียกว่า “ลานศิลปะสร้างสรรค์ บ้านปันสุข”
ให้เด็กกับผู้ปกครองมีมุมนวดูระบายยสีร่วมกัน

- **กิจกรรมครอบครัว 3 ดี** : การดำเนินงานพบว่า กิจกรรมทำให้เด็กมีสมาธิมากขึ้น ลดการเล่นโทรศัพท์มือถือลงประมาณร้อยละ 80 และมีปฏิสัมพันธ์ร่วมกันมากขึ้น อีกทั้งผู้ปกครองได้ให้ความสำคัญกับเด็กมากขึ้น โดยปัจจัยและเงื่อนไขที่นำมาสู่ความสำเร็จ คือ การจัดการประชุมผู้ปกครองแนะแนวทางในการจัดกิจกรรมครอบครัว 3 ดี การตกลงร่วมกับผู้ปกครองเลือกความสมัครใจของผู้ปกครองที่เข้าร่วมโครงการ รวมทั้งการออกพื้นที่เพื่อสำรวจครอบครัวเข้าร่วมโครงการ แนะนำโครงการครอบครัว 3 ดี ว่ามีขั้นตอนในการดำเนินโครงการอย่างไร ลงพื้นที่เพื่อทำและจัดกิจกรรมมุมประสบการณ์ให้เด็กภายในบ้าน การมอบหนังสือนิทานให้คำแนะนำสาธิตวิธีการจัดกิจกรรมให้ผู้ปกครอง และการลงพื้นที่เพื่อพูดคุยติดตามผลการจัดกิจกรรมในการดำเนินการครอบครัว 3 ดี ทุกครอบครัวเป็นระยะ

3.2 ตัวอย่างกิจกรรมเชิงพื้นที่จังหวัดมุกดาหาร

- **การประชุมคณะกรรมการผู้ปกครอง** : พบว่าผู้ปกครองส่วนใหญ่เวลาไม่ตรงกัน คณะทำงานได้ใช้วิธีการแก้ไขปัญหาโดยการปรับแผนการดำเนินกิจกรรมในช่วงที่ผู้ปกครองส่วนใหญ่ว่างเว้นจากการทำงานและมีการเลือกคณะทำงานที่เข้ามาร่วมในการดำเนินงาน เช่น ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านและคณะทำงานประมาณ 10 คน (เป็นผู้ปกครองเกือบทั้งหมด) ซึ่งครมมองว่าเป็นปริมาณที่พอเหมาะ สามารถร่วมทำงานและปรึกษารืออากันได้ โดยมีผู้บริหารท้องถิ่นให้คำแนะนำและการสนับสนุนการดำเนินงานเป็นระยะ

- **การกำหนดกติกา ครอบครั้ว และชุมชน** : เพื่อให้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วม (participatory process) ความเสียสละ สร้างความรู้สึกให้เกิดความรักเด็กทุกคนในชุมชนเหมือนกับรักลูกหลานของตนเอง และร่วมมือกันพัฒนาศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ให้เป็นที่ยอมรับของผู้ปกครองและชุมชน มีการทำงานในพื้นที่ (รับเด็กเข้าเรียน) ต้องแบ่งบทบาทหน้าที่การดูแล การทำงานครูจะติดต่อคณะทำงานผ่านทาง Line Application เช่น รายงานผลการทำงาน ปรึกษารืออากันต่างๆ ฯลฯ ทำให้ผู้ปกครองก็มีบทบาทหน้าที่ในชุมชนและส่งเสริมบทบาทซึ่งกันและกัน

นอกจากนี้ ครมมองว่า คำว่า “ชุมชน” (community) ในความหมายของพื้นที่ คือ ต้องมีทุกคนทุกส่วนเข้าร่วม แต่การใช้พื้นที่จะต้องมีข้อตกลง

ร่วมกัน เช่น การไม่สูบบุหรี่ ไม่ดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ให้เด็กเห็น ฯลฯ ซึ่งข้อตกลงดังกล่าวนี้เกิดขึ้น จากการประชุมปรึกษาหารืออย่างมีส่วนร่วมและกำหนดแนวทางการทำงานด้วยกันอย่างยืดหยุ่น การสนทนากับครูซึ่งมีประสบการณ์การทำงานในพื้นที่อย่างยาวนาน สะท้อนภาพก่อนดำเนินโครงการเวลาเดินผ่านจะเห็นอบายมุขอยู่หน้าบ้าน เช่น มีวงดื่มแอลกอฮอล์ การสูบบุหรี่ การเล่นพนัน/ซื้อหวย การพูดคำหยาบคาย ซึ่งครูมองว่าเป็นสภาพแวดล้อมและการปลูกฝังในสิ่งที่ไม่เหมาะสมให้กับเด็ก ดังนั้นครูจึงหาแนวทางในการสร้างกิจกรรมที่ดีทดแทน จึงนำไปสู่การประชุมปรึกษาหารือกับสมาชิกในชุมชน มีการสื่อสารความคาดหวังและความต้องการของครูต่อชุมชนอย่างตรงไปตรงมา เนื่องจากครูอยากเห็นความเปลี่ยนแปลงเชิงพฤติกรรมเชิงลบสู่พฤติกรรมเชิงบวกสำหรับเด็กปฐมวัยและเยาวชนในพื้นที่ ในพื้นที่ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กจึงมีป้ายประกาศเป็นลายลักษณ์อักษรชัดเจน เช่น ห้ามเล่นการพนัน/ห้ามซื้อหวย ห้ามดื่มแอลกอฮอล์ให้เด็กเห็น ห้ามสูบบุหรี่ให้เด็กเห็น ห้ามพูดคำหยาบต่อหน้าเด็ก ห้ามใช้เด็กไปซื้อเหล้า/บุหรี่ หรืออบายมุขต่างๆ รวมทั้งการสื่อสารสร้างความเข้าใจกับร้านค้าให้ตระหนักถึงผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นกับเด็กปฐมวัยและเยาวชนในชุมชนของตนเอง

- **การคัดเลือกครอบครัว 3 ดี** : เลือกครอบครัว 3ดี มาจากความพร้อมและมีปัญหา เช่น อยู่กับปู่ย่า ตายาย เด็กเล่นมือถือ เดิมผู้ปกครองไม่ค่อยมีเวลาในการดูแลลูก เนื่องจากต้องออกไปทำงานนอกชุมชน/ครอบครัว มาเข้าร่วมกระบวนการกิจกรรมที่ครูพัฒนาและหนุนเสริมให้เกิดการจัดพื้นที่สำหรับเด็ก ในครอบครัว รวมทั้งการผลิตสื่อสร้างสรรค์ครูใช้ Line Group เป็นช่องทางในการสื่อสารต่างๆ กับผู้ปกครอง อย่างต่อเนื่อง เพื่อให้สอดคล้องกับเวลาการทำงานที่ไม่ตรงกันของแต่ละคน

3.3 ตัวอย่างกิจกรรมเชิงพื้นที่จังหวัดนครพนม

- **กิจกรรมศึกษาชุมชน/สำรวจ** : เป็นกิจกรรมที่ทำให้รู้จักชุมชนและความต้องการของชุมชน รู้จักพื้นที่ในการจัดทำพื้นที่สร้างสรรค์ในชุมชน การศึกษาชุมชน/สำรวจข้อมูล เพื่อทราบพฤติกรรมของเด็กและทำให้ผู้ประกอบการมีความเข้าใจถึงประโยชน์และโทษของการใช้สื่อและการจัดสภาพแวดล้อมให้เด็ก ผ่านการประชุม ให้ความรู้ผู้ประกอบการและให้ผู้ประกอบการมีส่วนในการตั้งกติกาครอบครัว

- **กิจกรรมชุมชนจัดเวทีคืนข้อมูลให้กับสมาชิกชุมชน/กำหนดกติกา** : มีการประชุมเพื่อคืนข้อมูลเติมข้อมูลกันและกัน ร่วมกันวางแผนกำหนดพื้นที่เล่น ร่วมกันตั้งกติกาชุมชน การจัดเวทีคืนข้อมูลทำให้ชุมชนเข้าใจ เห็นความสำคัญของ 3 ดี ต่อการส่งเสริมพัฒนาการของเด็ก ผ่านกิจกรรม สื่อ และพื้นที่สร้างสรรค์และการเล่นของเด็ก

- **กิจกรรมจัดตั้งคณะกรรมการและจัดทำแผนการทำงานครอบครัว** : มีการแต่งตั้งและวางบทบาทการทำงานของคณะกรรมการ โดยเลือกคณะกรรมการที่หลากหลาย ทั้งผู้ประกอบการ ผู้ใหญ่บ้าน ครู ร่วมกันวางแผนการทำงาน โดยจัดสรรเวลาว่างร่วมกัน

- **กิจกรรมครอบครัว 3 ดี** : มีครอบครัว 3 ดี จากแต่ก่อน 10 ครอบครัว เป็น 11 ครอบครัว และครอบครัว 3 ดี ทำให้มีครอบครัว 3 ดี 10 ครอบครัว ชักชวนรับสมัครและให้ความรู้ต่อกัน

- **กิจกรรมจัดพื้นที่การเรียนรู้ในชุมชน** : มีการจัดพื้นที่ 3 ดี ให้กับเด็กๆ โดยใช้พื้นที่ใกล้ๆ กับการรวมตัวของเด็กกระจายอยู่ในหมู่บ้าน เป็นพื้นที่ใกล้บ้านของเด็กแต่ละกลุ่มที่เข้าถึงได้ง่าย มีผู้ใหญ่ในแต่ละพื้นที่เป็นผู้ดูแลความปลอดภัยในการใช้พื้นที่

- การดำเนินกิจกรรมพื้นที่สร้างสรรค์ : ประเมินโดยการสังเกต และวัดความแตกต่างโดยดูจากการกระทำของเด็ก ความสามารถ ทักษะ และการมีส่วนร่วมของชุมชน เช่น อยากทำพื้นที่เพิ่มเติมให้ครอบคลุมของการมีพื้นที่สร้างสรรค์ เพื่อให้เด็กเข้าถึงได้ อีก 1 จุด คณะทำงานลงพื้นที่ และได้ครอบครัวเพิ่ม 2 ครอบครัว เป็น 12 ครอบครัว แต่กติกาชุมชนยังไม่เพียงพอต่อการใช้งานและต้องเพิ่มตามบริบทของชุมชน

- การจัดตลาดนัด 3 ดี : การแสดงผลงาน และต้องการเชิญชวน ผู้เข้าร่วมจากหน่วยงานภาคีเครือข่ายต่างๆ ที่เกี่ยวข้องมาร่วมกิจกรรมเด็ก ปฐมวัย และชี้แจง/สร้างการตระหนักรู้เกี่ยวกับความสำคัญในการดำเนินกิจกรรมด้านเด็กปฐมวัยและผลที่เกิดขึ้นในครอบครัวและชุมชนระยะยาว และมีการนำเสนอข้อมูลเป็นการบอกเล่าปากต่อปากเพื่อให้คนในชุมชน เข้าใจอย่างต่อเนื่อง

3.4 เสียงของผู้ปกครองและชุมชน

เสียงของผู้ปกครองและชุมชน เนื่องจากบุคคลเหล่านี้ล้วนมีส่วนสำคัญ ในการทำงานเชิงพื้นที่และการเป็นส่วนหนึ่งที่จะนำไปสู่การสร้างการเรียนรู้และพัฒนาการด้านกาย จิตอารมณ์ สังคมและปัญญา สำหรับเด็กปฐมวัย อีกทั้งการสร้างความเปลี่ยนแปลงในการทำงานและการกระตุ้นความตระหนักภูมิทัศน์ต่างๆ ในชุมชนจะต้องอาศัยพลังของผู้ปกครองและชุมชนเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งซึ่งขาดไม่ได้ ซึ่งส่วนนี้จะฉายภาพเชิงพื้นที่ผ่านเสียงของคนในพื้นที่ ดังนี้

- **เปลี่ยนแปลงเพราะปฏิบัติการ** : การทำงานของครูปฐมวัยในพื้นที่ทั้ง 3 จังหวัด สะท้อนภาพของการทำงานเชิงพื้นที่ซึ่งครูเป็นคนสำคัญในการเริ่มต้นจุดประกาย ผลักดัน และขับเคลื่อนกิจกรรมต่างๆ ขณะที่การทำงานของครูทั้งที่เป็น “คนใน” และ “คนนอก” จะมีความยากง่ายและความท้าทายในการทำงานแตกต่างกัน กล่าวคือ ตัวอย่างพื้นที่จังหวัดอุบลราชธานี มีศูนย์พัฒนาเด็กปฐมวัยทั้งสิ้น 7 แห่ง ครูส่วนใหญ่เป็นคนที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านจะได้รับความร่วมมืออย่างดี ขณะที่พื้นที่จังหวัดนครพนม ครูเป็นคนนอกชุมชนบางครั้งการดำเนินกิจกรรมไม่ได้รับความร่วมมือตั้งแต่เริ่มต้น ดังนั้นครูต้องใช้ความพยายามอย่างหนักในการเข้าหาและการทำงานร่วมกับชุมชนอย่างต่อเนื่อง เพื่อผลักดันให้เกิดความเปลี่ยนแปลงหลังจากการลงมือปฏิบัติการร่วมกันในชุมชน แต่ถึงกระนั้นการทำงานเชิงพื้นที่ล้วนได้รับการตอบรับและความร่วมมือจากชุมชนและนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงเพราะการปฏิบัติการ

30 พื้นที่ 3 ดี เด็กเด็กมีความสุข

“

ปัจจุบันศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเป็นพื้นที่เหมาะสมเพราะมี
รั้วรอบขอบชิด พื้นที่กว้าง มีสื่อที่คณะกรรมการศูนย์ฯ และ
คุณครู และคณะผู้บริหารได้พัฒนาที่ดีเยี่ยม จากการมองภาพความ
เปลี่ยนแปลงในพื้นที่ เดิมมีเด็กเข้ามาเรียนไม่กี่คน แต่การมีสื่อทำให้
มีเด็กเพิ่มมากขึ้น คุณครูมีวิสัยทัศน์กว้างไกลที่จะทำให้ศูนย์ฯพัฒนา
ขึ้น สำหรับตัวเองแล้วมีแรงบันดาลใจที่ทำพื้นที่ให้เด็กเล่น แต่ก่อน
ทำชิงช้า และม้าหมุนให้ลูกเล่นที่บ้าน มีพื้นที่ลานบ้านมีต้นไม้ ครัวชวน
เข้าร่วมครอบครัว 3 ดี เสนอแนวคิดและพูดคุยเกี่ยวกับการสร้างพื้นที่
ให้กับเด็ก จึงเสนอพื้นที่เล่นที่บ้านของตนเอง และเป็นการต่อยอดจาก
พื้นที่ของลูกให้กับเด็กคนอื่นแถวบ้าน จึงลงมือทำให้กับเด็ก ปัจจุบัน
มีเครื่องเล่น สไลเดอร์, ม้าหมุน, ม้าโยก, บันไดกระโดดวัดใจ, บันได
โยก, ปีนป่าย, โรยตัว, กระโดดสูง และห้องสมุด 3 ดี ซึ่งปัจจุบันจะมี
เด็ก 7-8 คน มาเล่น “ต้นไม้มหัศจรรย์” เป็นประจำพร้อมผู้ปกครอง

”

สมบัติ ทองไ้มล์ : ครอบครัว 3 ดี บ้านหนองกุดแคน

- **ก้าวข้ามข้อจำกัดด้านงบประมาณสนับสนุนสู่การระดมทุน “ผ้าป่า”**: พบว่า ที่ผ่านมากองทุนวัยเด็กปฐมวัยทั้ง 3 พื้นที่ ได้รับการสนับสนุนงบประมาณในการดำเนินกิจกรรมจาก สสส. แต่ด้วยงบประมาณที่มีอยู่อย่างจำกัด เมื่อเปรียบเทียบกับความคาดหวังและความต้องการของครูและชุมชนมีค่อนข้างสูง เนื่องจากบทเรียนในการดำเนินการที่ผ่านมาชุมชนได้มองเห็นความสำคัญของการพัฒนาเด็กผ่านกระบวนการใช้สื่อ กิจกรรม และพื้นที่สร้างสรรค์ ด้วยแนวคิดตามยุทธศาสตร์ 3 ดี คือ “สื่อดี พื้นที่ดี ภูมิดี” ที่เหมาะสมสำหรับเด็กปฐมวัย ทำให้ชุมชนระดมทุนแบบร่วมด้วยช่วยกัน

งบประมาณที่ สสส.สนับสนุนเป็นเงินตั้งต้นที่ชุมชนใช้เป็นฐานในการดำเนินกิจกรรมและจัดพื้นที่สร้างสรรค์อย่างคุ้มค่า บางแห่งใช้วิธีการระดมทุน ทั้งในรูปแบบตัวเงิน อาหาร และแรงงาน มาต่อยอดสนับสนุนให้เกิดกิจกรรมของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในรูปของ “ผ้าป่า” จากสมาชิกของชุมชนทั้งที่อาศัยอยู่บ้านและที่ไปทำงานต่างถิ่น

“

งบประมาณในการจัดการต่างๆ ไม่เพียงพอ เราต้องใช้งบประมาณจำนวนมาก แต่การของงบประมาณจากหน่วยงานในท้องถิ่นยังมีจำกัด เพราะไม่ได้ให้ความสำคัญเรื่องเด็กปฐมวัยมากนัก แต่ก็มีผู้นำในพื้นที่เป็นคนติดตามให้มีการดำเนินการเป็นระยะ เป็นการกระตุ้นโดยการทำงานของผู้นำ อีกทั้งประธานศูนย์ฯ ที่เคยผ่านหลักสูตรการอบรมของ อพปร. ได้นำความรู้มาทำบ้านต้นไม้สู่การตอบโจทยความปลอดภัยสำหรับเด็ก (ที่หมู่ 8 และ 15) และศูนย์เด็กฯมีสนามเด็กเล่น แต่มีปัญหาเรื่องหลังเลิกเรียนไม่มีคนดูแล การทำพื้นที่เล่นในชุมชนทำให้เด็กไปเล่นและมีผู้ใหญ่มาช่วยดู

”

ประมุล ศิริวงศ์ ประธานเยาวชนบ้านหนองกุดแคน

“

เพราะงบประมาณที่เรามีอยู่ค่อนข้างจำกัด เราจึงใช้วิธีการ
ทำผ้าป่าสามัคคีโดยคนในชุมชนและผู้ปกครองของเด็กทั้งที่อยู่ใน
พื้นที่หมู่บ้านและที่ทำงานต่างถิ่นร่วมกันบริจาค ส่วนหนึ่งนำเข้า
กิจกรรมทางศาสนา และส่วนหนึ่งนำมาใช้กับกิจกรรมของศูนย์เด็ก
เล็ก

”

จงศิริ ยุทธภิญโญ, ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กวัดน้ำคำ

- **พื้นที่ 3 ดี ส่งเสริมพัฒนาการเด็ก** : การดำเนินงานด้านเด็กปฐมวัยในพื้นที่ 3 จังหวัด คือ มุกดาหาร นครพนม และอุบลราชธานี สะท้อนภาพของชุมชนชายขอบซึ่งมีวิถีชีวิตและวัฒนธรรมชุมชนแบบชนบทไกลเมือง ข้อเท็จจริงหนึ่งที่พบ คือ สัดส่วนงบประมาณเพื่อโครงสร้างพื้นฐาน เช่น ถนน ไฟฟ้า ประปา กับการพัฒนาคุณภาพเด็กปฐมวัยมีความแตกต่างกัน จึงเป็นผลกระทบต่อการดำเนินกิจกรรมของศูนย์พัฒนาเด็กปฐมวัยทั้ง 3 พื้นที่ แต่ครูและชุมชน เข้าใจถึงข้อจำกัดและบริบทของพื้นที่ห่างไกลที่ต้องการการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานดังกล่าว แต่การพัฒนาเด็กเป็นสิ่งที่จำเป็น ครูและชุมชนจึงพยายามประสานความร่วมมือกัน เพื่อให้เกิดพื้นที่สร้างสรรค์แบบ 3 ดี สำหรับเด็กในชุมชน ตามบริบทที่สมาชิกชุมชนจะสามารถดำเนินการได้

“

ในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก เด็กจะต้องมีการฝึกพัฒนาตัวเอง ตลอดเวลา ถ้าเด็กไม่พัฒนาตนเอง พัฒนาการของเด็กอาจจะช้า พัฒนาด้านสติปัญญา ร่างกาย อารมณ์ของเด็ก ถ้าเป็นเด็กเล็กนอกศูนย์ฯ จะมีพื้นที่เล่นที่ครูจัดสรรให้ มีบ้านต้นไม้ มีทราย ของเล่น สไลเดอร์ ชิงช้า ของเล่นต่างๆ ทำให้เด็กมีพัฒนาการที่ดี คนที่มีของเล่นจะถือของเล่นจะถือของตนเองไปเล่นกับเพื่อน

”

อรยา ณะนาม, เยาวชนบ้านหนองกุดแคน

- **ทักษะชีวิต**เด็กกับความสัมพันธ์ทางสังคมของกลุ่มวัยเดียวกัน

: การพูดคุยกับครู ผู้ปกครอง ประธานศูนย์ฯ และผู้นำท้องถิ่น ได้ฉายให้เห็นภาพการทำงานเชิงพื้นที่ ผ่านการทำงานพัฒนาเด็กปฐมวัย ที่สะท้อนบรรยากาศของการเรียนรู้ การเล่น และความสัมพันธ์ของเด็กในพื้นที่ เช่น กรณี **น้องขวัญ และ น้องเจ้าขุน** (นครพนม) ปกติจะเป็นคนนอนตื่นสายทุกวัน แต่หลังจากมีพื้นที่สร้างสรรคไกล่บ้าน ตอนเช้าจะมีเพื่อนมาตะโกนเรียกให้ไปเล่นด้วยกัน เพราะช่วงนี้อยู่ในระหว่างสถานการณ์โควิด19 เด็กเล็กไม่ได้ไปโรงเรียน และบางวันมีเพื่อนมาเล่นด้วยกัน 10-20 คน บ้านของน้องขวัญและน้องเจ้าขุนไปถึงบ้านต้นไม้มหัศจรรย์ ไม่ไกลมากนัก เด็กคนอื่นๆ เดินเท้าประมาณ 500-600 เมตร จะเดินมาเล่นด้วยกัน โดยมีผู้ใหญ่บ้านไกล่เคียงคอยดูแล

หรือกรณี **น้องสพาย** (มุกดาหาร) จากการเข้าร่วมกิจกรรมคุณแม่ มองว่าน้องสพายเป็นคนจินตนาการสูงซึ้น ชอบพูดมากขึ้น และเห็นว่าลูกชอบเล่นเป็นครู พ่อค้า แม่ค้า ดูพัฒนาการแล้วลูกเป็นคนเก่งซึ้น กล้าแสดงออกซึ่งคุณแม่ของน้องสพายกล่าวว่า “เขาเปลี่ยนเพราะไม่ได้เล่นโทรศัพท์ และการเล่นที่ลานเล่นทำให้ลืมจากโทรศัพท์ บางครั้งเล่นถึงค่ำ กลับบ้านก็มาอาบน้ำทานข้าว ดูโทรทัศน์กับครอบครัว เมื่อยมาทั้งวันก็เข้านอนเร็ว”

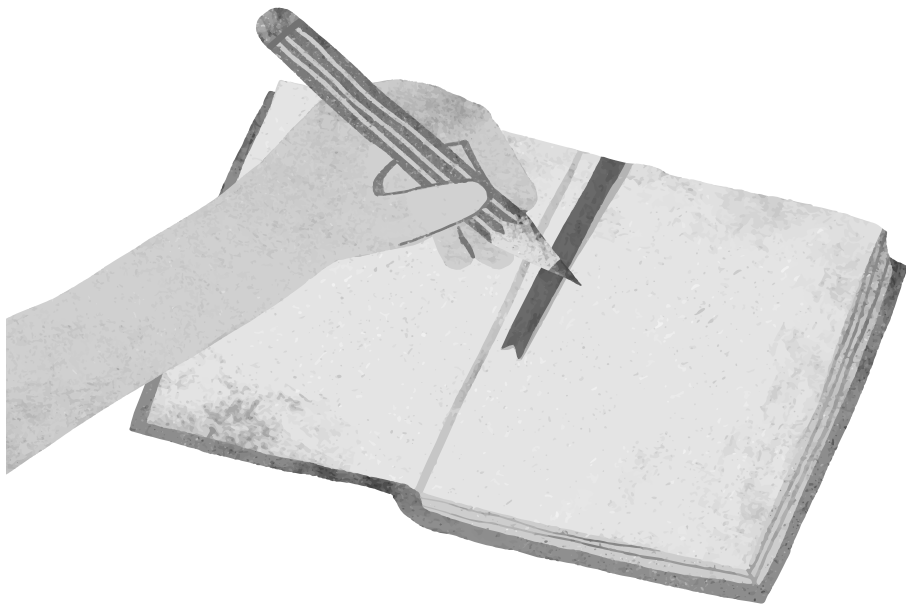
หรือกรณี **น้องเอ็ม** (อุบลราชธานี) จากการเข้าร่วมกิจกรรมน้องเอ็ม กลายเป็นผู้นำเพื่อนและเป็นตัวอย่างของเพื่อน มีเพื่อนคนหนึ่งเกิดความเปลี่ยนแปลงเพราะน้องเอ็มเป็นผู้นำกิจกรรมเพื่อน จากเด็กที่ไม่อยากมาโรงเรียนเมื่อมาร่วมกิจกรรมกับน้องเอ็มและเพื่อนๆ ทำให้อยากมาโรงเรียน มีครูทำหน้าที่เป็นเพียงคนอำนวยความสะดวกและเปิดพื้นที่ให้เกิดการเรียนรู้กับเด็ก เช่น ให้น้ำมัน ให้อาหาร และดูแลเรื่องการใช้ของมีคม เป็นต้น

3.3 เรื่องเล่าจากครูในพื้นที่

มีเรื่องเล่าจากครูในพื้นที่เป็นภาพสะท้อนกระบวนการทำงานของครู และการเชื่อมโยงประสานต่างๆ หลายด้าน โดยเฉพาะการอยู่ใกล้ชิดกับ เด็กปฐมวัยและครอบครัว รวมทั้งผู้ปกครองที่เป็นผู้สูงอายุทำให้ครูได้สัมผัส กับชีวิตของแต่ละครอบครัว เช่น เรื่องเล่าของ ปิ่นแก้ว จิตรโคตร ครูศูนย์พัฒนา เด็กเล็กบ้านหนองกุดแคนที่ถ่ายทอดเรื่องราวการทำงานและประสบการณ์ การอยู่กับเด็กและครอบครัวของเด็กที่สะท้อนภาพความสัมพันธ์ของครูกับ เด็กปฐมวัย ผู้ปกครองและชุมชน ดังนี้

เรื่องที่ 1 : ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านหนองกุดแคน

โดย ปิ่นแก้ว จิตรโคตร, 2564.

ปี พ.ศ.2559 ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านหนองกุดแคน เข้าร่วมโครงการมหัศจรรย์สื่อสร้างสรรค์ในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ปี 3 ทำให้เราได้งบประมาณมาทำพื้นที่สร้างสรรค์ในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านหนองกุดแคน ถือเป็นจุดเริ่มต้นที่เรานำสื่อมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนให้เด็กอย่างจริงจัง สามารถส่งผลที่ดีต่อเด็ก คือ “เด็กมีความสุข ปรับตัวได้เร็ว และอยากมาเรียนทุกวัน” ผู้ปกครองเกิดความเชื่อใจ ภาคภูมิใจ และไว้ใจที่จะนำบุตรหลานมาเรียนที่ศูนย์เด็กเล็กบ้านหนองกุดแคน ทำให้ครูเกิดแรงบันดาลใจกระตือรือร้นในการสอน

สังเกตจากเด็กในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กของเราเพิ่มขึ้นทุกปี ในตอนนั้นเราเริ่มมองเห็นความร่วมมือจากชุมชน เวลาเราขอให้ช่วย ทำกิจกรรมอะไรก็มาช่วย ชุมชนจะเข้มแข็งมาก และมีความเข้าใจในขั้นตอนของการพัฒนาเด็กในทุกมิติ ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมและยินดีที่จะทำงานเพื่อเด็ก เราก็พัฒนาพื้นที่เล่นในศูนย์เด็กจนเป็นศูนย์รวมของเด็กในชุมชนทุกวัย ไม่เว้นแม้จะเป็นวันหยุดเสาร์ อาทิตย์ เด็กก็ชวนกันมาเล่นที่ศูนย์เด็กทำให้เกิดแนวคิดที่จะทำพื้นที่เล่นในชุมชน จนเราได้รับงบประมาณสนับสนุนจาก สสส. อีกจำนวนหนึ่ง

ก็นำมาตั้งต้น ตอบสนองความต้องการของชุมชน ทำให้ทางศูนย์พัฒนาเด็ก
ไม่ลังเลที่จะเข้าร่วมโครงการบูรณาการมหัศจรรย์ 3 ดีสู่ชุมชน เพื่อเด็กปฐมวัย

เราลงไปทำฐานการเล่นในชุมชนและแหล่งเรียนรู้มากมาย โดยอาศัย
ความร่วมมือของชุมชนและหน่วยงานองค์การบริหารส่วนตำบลพระกลางทุ่ง
โดยพื้นที่แต่ละแห่งเกิดจากการหล่อหลอมประสบการณ์ ความคิดของ
ผู้ปกครอง ชุมชน เด็ก เยาวชน ในพื้นที่ เช่น ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านสมบัติ
ทองไมล์ ก็นำประสบการณ์จากการฝึกอบรม อาสาสมัครป้องกันภัย
ฝ่ายพลเรือน (อปพร.) มาทำฐานการเล่นที่สร้างสรรค์ให้เด็ก เด็กก็ช่วย
ออกความคิดเห็นว่า อยากให้มีบ้านต้นไม้ อยากให้มีชิงช้า ฯลฯ เราก็จะช่วย
กันทำจนเป็นพื้นที่การเล่นที่สร้างสรรค์ที่ถูกใจเด็กๆ ในปัจจุบัน

เรื่องที่ 2 : บทสนทนากับคุณยาย

คนเล่า : หงส์ ธนะนาม และ นุจริน อินทอง

คนเรียบเรียง : ปิ่นแก้ว จิตรโคตร

วันนี้อากาศดี ท้องฟ้าแจ่มใส คุณศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านหนองกุดแคน ตั้งใจจะลงพื้นที่สนามเด็กเล่นแห่งใหม่ที่บ้านหนองกุดแคน หมู่ 15 เพื่อไปดูว่าวันนี้มีเด็กๆ มาเล่นสนามเด็กเล่นใหม่...

เมื่อเลี้ยวรถเข้าซอยบ้าน คุณตาตุ้ย เราได้ยินเสียงหัวเราะของเด็กๆ เห็นจักรยานที่เด็กๆ ปั่นมาจอดเรียงรายประมาณ 4-5 คัน และเห็นเด็กๆ กำลังเล่นสนามเด็กเล่นอย่างสนุกสนาน คุณครูจอตฤต แวะเข้าไปทักทายเด็กๆ และเดินมาที่ใต้ถุนบ้านของ คุณตาตุ้ย พบกับ คุณยายหงส์ และคุณยายเอ๋ กำลังนอนเล่นที่เปลใต้ถุนบ้านมองเด็กๆ กำลังเล่นอย่างสนุกสนาน

คุณครู : “สวัสดีค่ะคุณยาย”

คุณยายทั้ง 2 คน : “สวัสดีค่ะ” พร้อมกับถามคุณครูว่าไปยังไหนมา ยังไงถึงได้มาที่นี่

คุณครู : “หนูไปส่งข้าวเด็กๆ ตามบ้าน ได้ยินผู้ปกครองว่าเด็กมาเล่นสนามที่นี่เลยตามมาดูค่ะ”

คุณยายทั้ง 2 บอกว่า...

“เด็กๆ มาเล่นทุกวันเลยคะคุณครู วันละ 10-15 คน เมื่อวานนี้มา 20 กว่าคน ทั้งวัยรุ่นทั้งเด็ก”

คุณครูได้ฟังก็ยิ้มอย่างภูมิใจ เลยถามคุณยายหงส์ว่า

“คุณยายเบือใหม่คะเด็กๆ มาเล่นแล้วส่งเสียงดัง”

คุณยายหงส์บอกว่า

“ไม่เลยคะคุณครู เด็กบางคนมาเล่นทั้งวัน ยายก็เก็บไข่ไก่มาทอดให้กิน

ดำสั้ดำให้กิน เด็กๆ เขาจะห่อข้าวมาด้วย บางคนก็มีกับข้าวมา
พอเล่นเหนื่อยกลางวันเขาก็จะพากันกินข้าว ปูเสื่อข้างบนก็ทานข้าวกัน”

“แล้วมีที่ขยะไม่เป็นที่ใหม่คะ” คุณครูถาม

คุณยายบอกว่า “ไม่คะ ยายก็มีถุงให้ทิ้ง”

“แล้วเด็กๆ เป็นอย่างไรบ้างคะ ยังเล่นโทรศัพท์ใหม่” คุณครูถามอีก

คุณยายหงส์บอกว่า “ไม่คะ แต่ก่อนน้องขวัญก็ชอบเอาโทรศัพท์แม่
มาเล่นและจะไม่ค่อยพูด เพราะบ้านยายห่างจากคนอื่น น้องขวัญ
ก็จะเล่นแต่กับน้อง เดียวนี้พูดเก่งและแข็งแรงขึ้นมาก ได้ปีน ได้เล่น
สไลเดอร์ ยายก็เอาเครื่องเล่นทราย ออกไปให้เล่น เขาก็จะเล่น
ขายของมัน โทรศัพท์นี้ไม่จับเลยนะ ยายชอบเห็นเด็กๆ มาเล่น
ยายก็มีความสุขและยายก็อยากให้ทางคุณครูขยายออกมาอีกฝั่ง
จะได้กว้างขึ้น”

คุณครูยิ้ม หันไปถามยายเอ่ยว่า : “แล้วน้องจิวมาเล่นทุกวันใหม่คะ”

“มาเล่นทุกวันเลยคะคุณครู” ยายเอ่ยบอก

พร้อมกับเล่าต่อว่า “แต่ก่อนไม่ค่อยกล้ามา เดียวนี้เดินมาเอง

บอกยายว่าไปเล่นบ้านน้องขวัญก่อนนะ”

“แล้วเด็กๆ มาเล่นที่นี่คุณยายห่วงอะไรใหม่คะ” คุณครูถาม

ยายเอ่ยบอกว่า “ไม่ห่วงคะเพราะอยู่ที่นี่ปลอดภัยและมีคนดูแลตลอด

มีทั้งน้ำหวานและยายหงส์ดูแลตลอดก็อุ่นใจ ยายว่างยายก็มานอน

เล่นที่นี่ ลมพัดเย็นสบายดี และยายก็ว่าที่นี่เหมาะสมที่สุดแล้ว เด็กๆ

ก็ชอบมาเล่นที่นี่ แต่ก่อนยายยังแอบคิดว่ามาทำที่นี่จะมีเด็กๆ มา

เล่นใหม่หนอ เพราะมันไกลจากชุมชน แต่พอทำออกมาแล้ว เด็กๆ

กลับชอบมา”

คุณครูยิ้ม “ในช่วงที่หยุดเรียนแล้วเด็กไม่มีที่เล่นที่ไหนนอกจาก

บ้านคุณยายและบ้านผู้ช่วยสมบัติ ยังไงหนูก็ฝากให้คุณยายช่วย

ดูแลเด็กๆ แทนหนูด้วยนะคะ”...

“ พื้นที่เล่นที่เหมาะสมสำหรับเด็ก เราสร้างได้ด้วย
ชุมชนของเรา เพื่อส่งเสริมและพัฒนาเด็กๆให้ครอบคลุม
ทุกด้าน ขอเพียงแค่เราลงมือ ร่วมแรง ร่วมใจ เราก็จะได้
เห็นรอยยิ้มและเสียงหัวเราะของเด็กๆทุกวัน มาร่วมกัน
สร้างพื้นที่3 ดี ให้เด็กๆ กันเถอะค่ะ **”**

ปิ่นแก้ว จิตรโคตร

เรื่องที่ 3 : เปิดเรียนวันแรก

โดย ปิ่นแก้ว จิตรโคตร, 2564.

การเปิดเรียนวันแรก วันที่ 14 มิถุนายน 2564 หลังจากหยุดเรียนเนื่องจากสถานการณ์โควิด 19 ระบาด ผู้ปกครองรับนำบุตรหลานมาส่งที่ศูนย์เด็ก แล้วก็รีบไปทำงานท่ามกลางเสียงร้องไห้ของเด็กที่มาใหม่ เสียงหัวเราะเสียงพูดคุยของเด็กเก่าที่อยู่มาแล้ว เวลาผ่านไป 1 สัปดาห์ เด็กที่มาใหม่เริ่มปรับตัวเล่นสนุกสนานกับเพื่อนๆ ครูก็พร้อมที่จะจัดการเรียนการสอนตามหน่วยการเรียนรู้การสนทนาปกติ สื่อการสอนที่ครูได้จัดทำไว้ในช่วงหยุดเรียนก็พร้อมที่จะนำมาประกอบการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

เข้าวันพฤหัสบดี ที่ 24 มิถุนายน 2564 วันนี้เด็กตื่นเต้น เพราะครูจะจัดกิจกรรมพิธีไหว้ครูที่ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก พานดอกไม้ กรวยดอกไม้สำหรับไหว้ครู พร้อมกิจกรรมดำเนินไปด้วยความเรียบร้อย ครูและเด็กมีความสุขตกป่วยได้ยีนข่าวการติดโควิดของคนในชุมชน ต.อุ่มเหม้า อ.ธาตุพนม จ.นครพนม ซึ่งก็ห่างไกลจาก ต.พระกลางทุ่ง ของเราอยู่ประมาณ 20 กิโลเมตร ไม่น่าจะมีผลกระทบอะไร เราก็คงเปิดเรียนได้ตามปกติ

เหตุการณ์ไม่ใช่อย่างที่เราคิด เมื่อวันที่ 24 มิถุนายน 2564 ผู้ว่าราชการจังหวัดนครพนม สั่งสถานศึกษาทุกแห่งให้หยุดการเรียนการสอนและต้องปิดหนึ่งอาทิตย์ ตั้งแต่วันที่ 25 มิถุนายน 2564 – วันที่ 4 กรกฎาคม 2564 และจะเปิดเรียนในวันที่ 5 กรกฎาคม 2564 “จบกันการเรียนการสอนและสื่อที่เตรียมไว้จะสอนเด็ก” ต้องเก็บเข้าที่เดิมเพื่อรอวันเปิดเรียนอีกที่ แต่ทุกอย่างไม่ได้เป็นอย่างที่คิด เมื่อจำนวนผู้ติดเชื้อไม่ยอมลดลงเลย มีแต่จะเพิ่มขึ้นทุกวัน ทาง อบต. ก็ต้องสั่งหยุดการเรียนการสอนต่อจนถึง วันที่ 31 กรกฎาคม 2564 แล้วให้ครูออกส่งอาหารกลางวันและอาหารเสริม (นม) ให้เด็กทุกวัน

พื้นที่ 3 ตี เด็กเด็กมีความสุข 43

ในทุกวันที่ครูออกไปอาหารกลางวันและอาหารเสริม (นม) ก็มีโอกาสดำเนินการกับผู้ปกครอง และก็มีโอกาสได้เห็นเด็กในชุมชนมาเล่นตามฐานการเล่นในชุมชนที่ทางศูนย์พัฒนาเด็กเล็กและชุมชนได้จัดไว้ ที่เด่นสุด คือ ฐานต้นไม้มหัศจรรย์ บ้านคุณสมบัติ ทองไมล์ ซึ่งทุกวันจะมีเด็กมาเล่นวันละ 5-10 คน จึงได้ปรึกษากับคุณสมบัติว่า “เราน่าจะมีกิจกรรมอะไรเสริมให้เด็กในช่วงหยุดเรียนเพราะโรคโควิด 19 ระบาดไหม” และคำตอบที่ได้ คือ อยากมีห้องสมุด มุมศิลปะ เพื่อให้เด็กได้ใช้เวลาว่าง อ่านหนังสือ และระบายสี

โครงการกิจกรรม “วางโทรศัพท์จับนิทาน” ก็ได้ถูกเสนอร่วมกันกับกลุ่ม We are happy ผู้ดูแลโครงการบูรณาการมหัศจรรย์สื่อสร้างสรรค์ฯ “เหมือนน้ำฝนไหลมา” คณะกรรมการ ผู้นำชุมชน ผู้ปกครอง ครู เยาวชน และเด็กปฐมวัยต่างดีใจที่จะได้ห้องสมุดในชุมชน ให้เด็กๆ ได้มีพื้นที่เพิ่มขึ้น

วันทำห้องสมุด 3 ดี ทุกคนต่างร่วมแรงร่วมใจ ใครมีไม้ก็บริจาคไม้ มีข้าวก็บริจาคข้าว มีผักผลไม้ก็บริจาคผักผลไม้ ใครไม่มีก็มาช่วยทำ เด็กๆ ตื่นเต้นมาช่วยยกของ ขนผัก เพื่อประกอบอาหาร เมนูอาหารแสนอร่อย ลาบไก่บ้านของร้อยตำรวจโทประถัมภ์ จิตรโคตร แกงหน่อไม้จากบ้านคุณนายพัศโน ส้มตำจากสวนคุณครูหฤทัศน์ หาข้าว ผักชนิดต่างๆ จากสวนคุณสมบัติ ทองไมล์ เหล่าผู้นำชุมชน ชาวบ้านต่างร่วมแรงร่วมใจมาช่วยกันเต็มที่

เวลาผ่านไปจนป้ายคล้ายศูนย์เรียนรู้ห้องสมุด 3 ดี บ้านหนองกุดแคน ก็สำเร็จเรียบร้อย เด็กในชุมชนต่างพากันดีใจ ชวนกันมาอ่านหนังสือ เล่นปั้นแป้ง เล่นทราย เล่นสไลเดอร์ บ้างก็วาดภาพระบายสี บ้างก็เล่นแข่งรถล้อเดียว อย่างสนุกสนาน

“เล่นสนุกได้ไหนแล้วจะเท่าเล่นสนุกในชุมชนของเรา”

ปิ่นแก้ว จิตรโคตร

บทที่ 4

อุปนิสัยเด็กปฐมวัยและเสียงของครูปฐมวัย

บทที่ 4 อุปลักษณเด็กปฐมวัยและเสียงของครูปฐมวัย

การใช้แนวคิดเกี่ยวกับอุปลักษณมาทำความเข้าใจเกี่ยวกับแนวคิด วิธีคิด มโนทัศน์ โลกทัศน์ของ “ครู” ที่มีต่อ “เด็กปฐมวัย” จะช่วยให้เราเข้าใจถึงอารมณ์ และความรู้สึก (Emotion) ที่ลุ่มลึกของครูผ่านการสื่อสารทางคำพูดและภาษารวมทั้งการตีความหมายเกี่ยวกับเด็กปฐมวัยที่เชื่อมโยงมิติต่างๆ ทั้งในศูนย์เด็กปฐมวัยและชุมชน ดังนี้

แนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาอุปลักษณ (Metaphor) : ก่อนอื่นต้องกล่าวถึงแนวคิดเกี่ยวกับ “อุปลักษณ” หรือ “Metaphor” ที่จะนำไปสู่การสัมผัสอารมณ์ และความรู้สึกจากครูที่อยากส่งผ่าน การอุปลักษณ กระทำอย่างแพร่หลายทั้งในด้านวรรณคดีและด้านภาษาศาสตร์ ประเด็นเหมือนกันของการศึกษาอุปลักษณ ในศาสตร์ทั้งสองนั้น คือ การนำคำซึ่งมีอยู่เดิมในภาษาไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในเชิงเปรียบเทียบและเป็นการขยายความหมายออกจากเดิม ในทางวรรณคดีจะเป็นการใช้ซึ่งทำให้เกิดภาพพจน์ ทำให้ผู้อ่านได้รับสรรพนคติและก่อให้เกิดอารมณ์สะเทือนใจตามความหมายที่ผู้เขียนต้องการสื่อ¹ อุปลักษณเป็นกระบวนการทางปริชานที่สะท้อนมโนทัศน์ของผู้ใช้ภาษา กล่าวคือ เมื่อมนุษย์มอง หรือวิธีคิดต่อสรรพสิ่ง เช่นไรย่อมมีพฤติกรรมรวมถึงการใช้ภาษาที่สอดคล้องกับวิธีคิดนั้นๆ โดยทั่วไปเราจะทำความเข้าใจสิ่งที่ไม่คุ้นเคยหรือเข้าใจได้ยากผ่านสิ่งที่จับต้องไม่ได้ รับรู้ได้ง่ายกว่า มองเห็นเชิงกายภาพได้ชัดเจนกว่า² เรียกอุปลักษณที่ปรากฏในภาษาว่า ถ้อยคำอุปลักษณ (metaphorical expression) และเรียกอุปลักษณในระบบคิดว่า มโนอุปลักษณ (conceptual metaphor)³

¹ชิวดี ศรีลัมพ์, 2546 และ 2548 อ้างอิงจาก ณรงค์กรรณ รอดทรัพย์ อัญชลี วงศ์วัฒนา และพัชรินทร์ อนันตศิริวัฒน์. (2017). อุปลักษณเกี่ยวกับอารมณ์กลัวในรวมเรื่องสั้นและรายการโทรทัศน์ภาษาไทย. วารสารอารยธรรมศึกษา ไซ-สาละวิน, 8(2): 85-107.
²Lokoff และ Johnson, 2003 อ้างอิงจาก ปาลิตา ผลประดับเพ็ชร. (2560). อุปลักษณแสดงอารมณ์ในภาษาไทย. วิจัยวรรณสาร, 1(1): 65.
³Phanphothong, 2013: 103 อ้างอิงจาก ปาลิตา ผลประดับเพ็ชร. บทความเดียวกัน.

ขณะที่ ชัชวดี (2538, 2548) อธิบายว่า การใช้ภาษาเชิงเปรียบเทียบหรืออุปลักษณ์ เป็นการอธิบายความหมายของรูปภาษาที่สัมพันธ์กับกระบวนการคิดและการให้เหตุผล จึงเป็นความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับระบบมโนทัศน์ของผู้ใช้ภาษาในสังคม อุปลักษณ์ไม่ได้เกิดขึ้นเฉพาะในวรรณกรรม หรือ เป็นเพียงเรื่องของการใช้ภาษาด้วยการเปรียบเทียบสิ่งหนึ่งให้เป็นอีกสิ่งหนึ่งเพื่อทำให้เกิดภาพพจน์เท่านั้น แต่อุปลักษณ์เป็นคุณสมบัติของมโนทัศน์และเป็นรูปภาษาที่ใช้ในชีวิตประจำวัน⁴ แนวคิดเกี่ยวกับอุปลักษณ์ตามแนวภาษาศาสตร์ปริชาน Lokff and Jhonsos (1980) เป็นแนวทางที่ช่วยให้เราเข้าใจภาษาที่ใช้สื่อสารในชีวิตประจำวัน โดยเฉพาะถ้อยคำอุปลักษณ์ที่เราใช้นั้นสามารถสะท้อนระบบคิดของคนในสังคมนั้นได้⁵

จะเห็นว่า การทำความเข้าใจเกี่ยวกับ “อุปลักษณ์” หรือ “Metaphor” เกิดขึ้นอย่างแพร่หลายในด้านวรรณคดีและด้านภาษาศาสตร์ ซึ่งอุปลักษณ์ในศาสตร์ทั้งสองคือการนำคำซึ่งมีอยู่เดิมในภาษาใช้ในเชิงเปรียบเทียบและเป็นการขยายความหมายจากเดิม ในทางวรรณคดีจะทำให้ผู้อ่านได้รับรสวรรณคดีและก่อให้เกิดอารมณ์สะท้อนใจตามความหมายที่ผู้เขียนต้องการสื่อ มนุษย์มองและมีวิถีคิดต่อสรรพสิ่งที่เชื่อมโยงถึงพฤติกรรมการใช้ภาษาที่สอดคล้องกับวิถีคิด และอธิบายให้เข้าใจอย่างง่ายผ่านสิ่งที่รับรู้ได้ง่ายและมองเห็นเชิงกายภาพได้ชัดเจนผ่าน “ถ้อยคำอุปลักษณ์” หรือ “มโนอุปลักษณ์”

และอุปลักษณ์เป็นมโนทัศน์และรูปภาษาที่ช่วยให้เราเข้าใจภาษาที่ใช้สื่อสารในชีวิตประจำวันและสะท้อนระบบคิดของคนในสังคมได้ การใช้แนวคิดการอุปลักษณ์มาทำความเข้าใจเกี่ยวกับเสียงสะท้อนของครู ซึ่งถูกถ่ายทอดออกมาในรูปของภาษาศาสตร์ นำไปสู่การตีความเกี่ยวกับ “อุปลักษณ์เด็กปฐมวัย” ที่สะท้อนแนวคิดวิถีคิด มโนทัศน์ โลกทัศน์ของ “ครู” ต่อ “เด็กปฐมวัย” ขณะที่อุปลักษณ์เด็กปฐมวัยยังสะท้อนเชื่อมโยงถึงนโยบายและโครงสร้างทางสังคมและนโยบายในการส่งเสริมให้ท้องถิ่นมีครูปฐมวัย ซึ่งข้อมูลที่จะกล่าวถึงในส่วนนี้มาจากการสัมภาษณ์และการ

⁴รติดา จันทร์เทพร. (2018). อุปลักษณ์ผู้ชายและผู้หญิงในสุภาษิตบ่าวสาวลาว; Metaphors of Men and Women in Bao-Sao Lao Proverbs. ภาษา ศาสนา และวัฒนธรรม, 7(1): 157.

⁵พรรัตน์ น้อยเจริญ และสิริวรรณ นันทจันท. (2561). “แม่คือนักบริหาร” ถ้อยคำอุปลักษณ์ที่สะท้อนจากผู้ใช้ภาษา ในนิตยสารเกี่ยวกับแม่และเด็ก (“Mom is a manager.” Metaphor words reflected from the language’s users from the magazine about mother and child). วารสารมหาวิทยาลัยศิลปากร, 38(1): 73.

สนทนากลุ่มกับครูปฐมวัยทั้ง 3 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดนครพนม จังหวัดมุกดาหาร และจังหวัดอุบลราชธานี ดังต่อไปนี้

**- อุปสรรคครูเด็กน้อย : ความเปลี่ยนแปลงจากครูเด็กน้อยซึ่ง
ไม่ได้รับการยอมรับทางสังคม**

*“ความสุขของ ครูเด็กน้อย คือความภูมิใจหนึ่งของการเป็นครูศูนย์เด็ก
ทั้งได้เห็นความน่ารัก ความบริสุทธิ์ ความไร้เดียงสาของเด็กที่เราดูแล บางคน
เติบโตใหญ่ไปทำงานแล้วกลับมาเยี่ยมเยียนและมีสิ่งของมาอบออบให้ก็มี”*

ศิริพร ประจำถิ่น, ศูนย์วัดร่องหมุ

ศิริพร กล่าวถึงคำว่า “ครูเด็กน้อย” ฉายให้เห็นภาพแทนของครูที่ทำงาน
กับเด็กปฐมวัย ซึ่งแต่ก่อนเขาไม่ค่อยยอมรับเพราะมองว่าครูไม่ได้มอบความรู้หรือ
พัฒนาการอะไรให้กับเด็ก สมัยก่อนประมาณ 10 ปี ก่อนหน้า มีการมองภาพลักษณ์
ครูทำนองว่าใครก็เป็นได้ จบเพียงชั้น ม.3 หรือ ม.6 แต่เมื่อโครงสร้างทางนโยบาย
ส่งเสริมให้ครูมีบทบาทหน้าที่และตัวตน ทำให้ครูเด็กน้อยได้รับการยอมรับมากขึ้น
กว่าที่ผ่านมา เมื่อถูกมองว่าเป็นครูเด็กน้อยก็ต้องพยายามพัฒนาทักษะด้านต่างๆ
เพื่อให้การทำงานมีประสิทธิภาพและประสพผลสำเร็จมากกว่าที่ผ่านมา บางคน
ต้องพยายามไปเรียนให้ได้วุฒิปริญญาตรี (ด้านปฐมวัย) เป็นหลักสูตรเสาร์-อาทิตย์
ทั้งที่ได้ทุนเรียนและหาเงินเรียนด้วยตนเอง ซึ่งการทำงานกับ สสส. ได้เข้ามาช่วย
เติมเต็มการยอมรับให้ครู และครูได้ใช้เครื่องมือและมีกระบวนการทำงานเชิงพื้นที่
หลากหลายมากขึ้นภายใต้เงื่อนไขและข้อจำกัดต่างๆ เมื่อมองย้อนกลับไปก่อน
หน้าราวๆ 10 ปีที่ผ่านมา กับปัจจุบันภาพของความร่วมมือโดยชุมชนและการ
ยอมรับครูมีมากกว่าแต่ก่อน

48 พื้นที่ 3 ดี เด็กเด็กมีความสุข

“มีความสุขที่ได้เห็น **ต้นไม้**ที่เราดูแลตั้งแต่เป็น**เมล็ด** ได้เติบโตเป็นต้นไม้ที่แข็งแรงสมบูรณ์มีกิ่งก้านสาขา เป็นต้นไม้ใหญ่ที่สมบูรณ์และเป็นคนดีของสังคม เขาไม่ต้องเก่งเหมือนใคร แต่ได้ใช้ชีวิตอยู่ในสังคมอย่างปลอดภัยจากทุกด้านแค่นี้ก็สุขใจแล้ว” (เตือนใจ ธรรมแก้ว, ศูนย์วัดศรีลาเลย์: สัมภาษณ์) สอดคล้องกับ ปิ่นแก้ว จิตรโคตร (ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านหนองกุดแคน: สัมภาษณ์) มองว่าเด็กคือ **กล้าไม้**ที่เราต้องพุ่มพักเพื่อที่จะเติบโตแข็งแรงแผ่กิ่งให้ร่มเงาในอนาคต เราเรียกต้นกล้านี้ว่า **“ต้นไม้มหัศจรรย์”** ซึ่งเป็นคุณลักษณะของการทำงานในพื้นที่ของเราที่จะกลายเป็น **“ลูกยางนามหัศจรรย์แห่ง”** ที่พร้อมจะปลิวบินออกจากต้นเมื่อลมพัดมาเพื่อไปเติบโต เด็กที่เกิดจากต้นไม้มหัศจรรย์จะเป็นต้นกล้าที่แข็งแรงและเติบโต พร้อมออกดอก ออกลูก ออกผล และให้ผลผลิตที่สมบูรณ์ของชีวิต เรามองว่าทุกอย่างต้องเริ่มจากการพุ่มพักและถนอม ถ้าเราได้รับมอบต้นไม้หนึ่งต้นมาดูแลในมือและเราไม่ดูแลให้ดีต้นไม้ก็อาจจะไม่เติบโต” โดย ปิ่นแก้ว เน้นย้ำว่าคอนเซ็ป (concept) ของเราคืออย่าง กั้นเพราะเรามาจาก **“ลูกยางนาเดียวกัน”** ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของเครือข่าย**ครูหมัศจรรย์** และหน่วยงานด้านการพัฒนาเด็กปฐมวัยด้วยแนวคิด 3 ดี (สื่อดี พื้นที่ดี ภูมิดี)

- อุปัักษณ์ผ้าขาว

ครูมองว่าเด็กปฐมวัยคือ **“ผ้าสีขาว”** ซึ่งหมายถึง ความบริสุทธิ์ ความไร้เดียงสา การไม่มีมลทินต่างพร้อย ที่สามารถแต้มแต่งสีใสให้มีสีสันที่หลากหลาย การแต้มแต่งสีเป็นการมอบพัฒนาการให้กับเด็กเพื่อที่เด็กจะได้เรียนรู้และเติบโต ซึ่งประมุข ชาดา (ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กร่องห้า: สัมภาษณ์) กล่าวว่า **“มีความสุขที่ได้อยู่กับเด็กและได้ความรักเด็กที่ใสซื่อและบริสุทธิ์ที่ได้มอบให้ เด็กก็เหมือน ผ้าขาว”** ที่ให้เราแต้มในสิ่งที่ดีๆ ลงไปเพื่อที่จะได้เป็นสามัญชนของชาติในอนาคต” สอดคล้องกับ พุฒวรรณ ลืออ่อนดี (ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กวัดศรีพลแพง: สัมภาษณ์) กล่าวว่า **“ได้อยู่กับความบริสุทธิ์ความสบายใจถึงจะลำบากกายก็ตาม เด็กเขามีความ**

ไว้เพียงสา เด็กเขามีความใส่ใจ เด็กเขามีความอ่อนโยน และเด็กไม่มีข้อขัดแย้ง/
ไม่มีข้อต่อรอง”

- อุปัักษณ์ความสุข

ครุมองว่าการทำงานกับเด็กปฐมวัย คือ **ความสุข** ครุมองว่าแม้มีงานที่
อื่นๆ ครุก็อาจจะไม่ออกไป แต่ครุจำนวนไม่น้อยที่มีความพอใจกับการทำงานกับ
เด็กปฐมวัย มองภาพความความยากลำบากของคนในชุมชน มองเห็นฐานะทาง
เศรษฐกิจและฐานะทางครอบครัวที่มีอยู่อย่างจำกัด บางครอบครัวมีฐานะยากจน
บางครอบครัวต้องออกไปทำการเกษตรกรรมตลอดทั้งวัน หรือบางครอบครัวต้อง
ออกไปเป็นแรงงานต่างถิ่นในกรุงเทพมหานคร เช่น งานโรงงาน งานก่อสร้าง หรือ
กรรมกรขายแรงงาน เนื่องจากกลุ่มคนเหล่านี้ไม่มีวุฒิการศึกษาที่สามารถเป็น
แรงงานขั้นสูง และจะกลับมาบ้านช่วงวันหยุดยาวช่วงเทศกาลต่างๆ (ครุปฐมวัย
จังหวัดอุบลราชธานี: การสนทนากลุ่ม)

“การทำงานกับเด็กปฐมวัยในชุมชน คือ **ความสุข** เนื่องจากได้เห็น
พัฒนาการของเด็กที่ดี เด็กได้เรียนรู้สิ่งต่างๆ ที่เด็กไม่เคยได้เรียนรู้ เด็กๆ ได้ทำ
กิจกรรมกับเพื่อนๆ มากกว่าการอยู่บ้านที่ไม่ค่อยได้มีกิจกรรมอะไรทำเลย” (วิภา-
วรรณ ประดับพร้อม, ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านคำแคนน้อย: สัมภาษณ์) สอดคล้อง
กับ จงศิริ ยุทธภิญโญ (ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กวัดน้ำคำ: สัมภาษณ์) กล่าวถึง **ความสุข**
ว่า **ความสุขของความเป็นครูคือได้เห็นลูกศิษย์ที่เราสอนได้มีหน้าที่ภาระการงานที่
มั่นคง บางคนสอนตั้งแต่วัยพ่อแม่ของเขา ตอนนี้อาสอนลูกเขา มีความสุขในการ
พัฒนาชุมชนของบ้านเรา พัฒนาเด็กๆ ได้เห็นเขาเป็นคนดี ช่วยเหลือสังคม ได้ทำ
หน้าที่พ่อแม่คนที่สองของเขาและได้รับการยอมรับในชุมชน อีกทั้งได้ช่วยเหลือพ่อ
แม่ผู้ปกครองในการดูแลลูกๆ หลานๆ”**

อย่างไรก็ดี การอุปถัมภ์เด็กปฐมวัยและเสียงของครูปฐมวัยที่กล่าวถึง เป็นเพียงส่วนหนึ่งจากการลงพื้นที่ ซึ่งสะท้อนแนวคิด วิธีคิด มโนทัศน์ โลกทัศน์ ของครูกับเด็กปฐมวัย อีกทั้งยังสะท้อนมิติต่างๆ ทางสังคม เศรษฐกิจ บริบทชุมชน และความเชื่อมโยงอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับเด็กปฐมวัยที่มีอาจแยกส่วนออกจากกัน อย่างเด็ดเดี่ยว ขณะที่การทำงานของครูปฐมวัยเชิงพื้นที่เกิดขึ้นและดำเนินท่ามกลางความท้าทายอย่างไม่หยุดยั้ง แต่ครูปฐมวัยก็พยายามทานกระแสเสียตทานเพื่อให้การทำงานดำเนินได้อย่างมีประสิทธิภาพเรื่อยมา เช่น ปิ่นแก้ว จิตรโคตร (ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านหนองกุดแคน: สัมภาษณ์) กล่าวว่า “เพราะว่าเราทำงานกับพื้นที่ทำให้เรารู้ปัญหา จุดแข็ง จุดอ่อน ของพื้นที่ว่าจะทำอย่างไร การทำโครงการที่เกิดขึ้นจากการประชุมร่วมมือของชุมชนและคณะกรรมการ ตอนแรกก็นำโครงการฯ เข้ามาทุกคนมองไม่เห็นภาพ แต่ครูเป็นแกนนำเป็นคนที่ทำให้เห็นภาพเชิงประจักษ์ผ่านการอธิบายการทำงาน และคนในชุมชนเองก็มีศักยภาพในการทำงานทำให้ชี้เป้าและแบ่งบทบาทหน้าที่การทำงาน ตอนแรกก็ไปขอพื้นที่บ้านของชาวบ้าน (คุณยายหงส์) ซึ่งห่างไกลจากถนนเป็นพื้นที่ส่วนตัว แต่ใกล้ๆ บริเวณดังกล่าวมีน้องขวัญและน้องเจ้าขุนที่จะมาเล่นด้วยกันกับเพื่อนๆ ประจำ จากนั้นจึงมีการขอบ้านผ่านคณะกรรมการเพิ่มเติม พอลงมือทำเด็กโตกว่าปฐมวัยก็มาทำช่วยและทำด้วยตัวของเขาเอง สังเกตเห็นเวลาเขาทำเขาก็ตื่นตื่นและไปชวนกันมาเล่น ขณะที่พ่อแม่ลูกเอาส้มตำมาทำอาหารกิน บางบ้านมีอาชีพจักสาน กระติบข้าวก็เอากะติบข้าวมาสานไปพร้อมด้วย”

กล่าวโดยสรุป การอุปถัมภ์เด็กปฐมวัยและเสียงของครูปฐมวัย แนวคิด วิธีคิด มโนทัศน์ โลกทัศน์ของครูกับเด็กปฐมวัย คือ ความเปลี่ยนแปลงจาก “ครูเด็กน้อย” ซึ่งไม่ได้รับการยอมรับทางสังคม การมองเด็กเป็นต้นไม้ ต้นกล้า และเมล็ดพันธุ์ยาวนานเดียวกัน การเปรียบเทียบเด็กปฐมวัยกับ “ผ้าขาว” และการทำงานกับเด็กปฐมวัยคือ “ความสุข” รวมถึงจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคในการทำงาน ด้านเด็กปฐมวัยเชิงพื้นที่ซึ่งจะกล่าวถึงในส่วนถัดไป

บทที่ 5

การวิเคราะห์ SWOT Analysis เชิงพื้นที่

บทที่ 5 การวิเคราะห์ SWOT Analysis เชิงพื้นที่

ส่วนนี้กล่าวถึง การวิเคราะห์ SWOT Analysis เชิงพื้นที่ เพื่อทำความเข้าใจ มิติต่างๆ เกี่ยวกับการทำงานด้านเด็กประถมวัยที่ลุ่มลึก ครอบคลุมและหลากหลาย มิติอย่างไม่เอนเอียง เนื่องจากบางครั้งการทำงานเชิงพื้นที่และการนำเสนอภาพ ของการทำงานที่เกิดขึ้นอาจทำให้คนในพื้นที่ (ครูและผู้ที่เกี่ยวข้อง) มองเพียง ด้านบวก (positive) จนละเลยการมองด้านลบ (negative) ดังนั้นการใช้กระบวนการ SWOT จะช่วยให้คนทำงานในพื้นที่ได้หันกลับไปมองและหรือถอยออกจากจุด ที่ตัวเองยืนอยู่ เพื่อที่จะวิเคราะห์ข้อมูลและปรากฏการณ์ต่างๆ เชิงพื้นที่ที่จะนำไป สู่พิจารณาตัดสินใจผ่านข้อมูลและปรากฏการณ์มากกว่าการใช้เพียงความรู้สึกที่ รอบด้านมากขึ้น

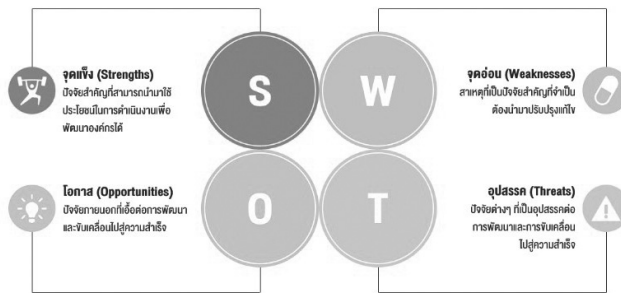
การวิเคราะห์ SWOT Analysis : SWOT คือ เทคนิคที่นำมาวิเคราะห์ สภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกองค์กรแล้วนำผลที่ได้ในรูปแบบของจุดแข็ง (Strengths) จุดอ่อน (Weaknesses) โอกาส (Opportunities) และภัยคุกคาม/ อุปสรรค (Threats) มากำหนดเป็นกลยุทธ์ เพื่อใช้ในการวางแผนการพัฒนางองค์กร ถึงแม้ว่าแต่เดิมนั้น SWOT จะถูกคิดค้นมาเพื่อแก้ไขปัญหาทางภาคธุรกิจ แต่ต่อมา ก็ถูกนำมาพัฒนาและประยุกต์ให้เข้ากับภาคส่วนอื่นๆ หรือสาขาอื่นๆ ได้ (เอกชัย บุญยาทิศฐาน, 2553 อ้างอิงจาก อุษามา แสงเสริม, 2020)⁶

โคมิโน และ เฟอร์เรตตี (Comino and Ferrettt, 2016) กล่าวว่า การ วิเคราะห์ SWOT ช่วยสร้างทางเลือกเชิงกลยุทธ์ที่เป็นไปได้ โดยการตั้งคำถามและ ตอบคำถามหลัก นั่นคือ เราสามารถใช้จุดแข็งแต่ละจุดแข็งได้อย่างไร (How can we use each strength?) เราจะกำจัดหรือหยุดจุดอ่อนได้อย่างไร (How can we stop each weakness?) เราจะใช้ประโยชน์จากโอกาสได้อย่างไร (How can we exploit

each opportunity?) และเราจะป้องกันหรือก้าวข้ามอุปสรรคหรือภัยคุกคามได้อย่างไร (How can we defend against each threat?) ทั้งนี้การกำหนดประเด็นปัญหาช่วยทำให้การวิเคราะห์และประเมินจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคเป็นไปอย่างถูกต้อง โดยเฉพาะการกำหนดประเด็นปัญหาหลัก หากกำหนดได้ถูกต้องมากเท่าใด ยิ่งทำให้การวิเคราะห์ถูกต้องได้มากขึ้นเท่านั้น การกำหนดรอบการวิเคราะห์ SWOT ใดๆ ย่อมขึ้นอยู่กับลักษณะงานหรือธรรมชาติขององค์กรนั้นๆ ซึ่งรูปแบบที่นิยมใช้กัน นั่นคือ การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอกองค์กร และการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในองค์กร⁷

ภาพ : SWOT Analysis⁸

อย่างไรก็ดี การใช้ SWOT จะทำให้เห็นภาพสะท้อนที่ชัดเจน ทั้งจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และภัยคุกคาม ซึ่งถือว่ามีส่วนเกี่ยวข้องกับการทำงานขององค์กร ขณะที่การสัมภาษณ์ข้อมูลจากผู้ที่เกี่ยวข้องเชิงพื้นที่ทั้ง 3 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดนครพนม จังหวัดมุกดาหาร และจังหวัดอุบลราชธานี รวมถึงฉายภาพการทำงานด้านเด็กปฐมวัยเชิงพื้นที่หลากหลายมิติ ดังนี้

⁷อุษามา แสงเสริม. (2020). การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมและศักยภาพของหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาภาษาศาสตร์ประยุกต์ (หลักสูตรนานาชาติ) มหาวิทยาลัยมหิดล. 3(2): 48.

⁸อุทัย ปริญญาสุทรินทร์. (2016). การวิเคราะห์ SWOT แสงไฟส่องนำทางสู่การจัดการเชิงกลยุทธ์ที่ชุมชนทำได้. Suranaree J. 10(2): 145-146.

⁹อุษามา แสงเสริม. (2020). การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมและศักยภาพของหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาภาษาศาสตร์ประยุกต์ (หลักสูตรนานาชาติ) มหาวิทยาลัยมหิดล. 3(2): 48.

SWOT นครพนม

จุดแข็ง

ชาวบ้าน ผู้ปกครองในชุมชนและคณะกรรมการมีความสามัคคีกัน สามารถทำงานร่วมกันกับครูปฐมวัยได้เป็นอย่างดี ก่อนการดำเนินกิจกรรมมีการแสดงความคิดเห็นก่อนว่าจะดำเนินกิจกรรมพื้นที่ใด ผ่านการประชุมคณะกรรมการของพื้นที่หมู่บ้านอย่างพร้อมเพรียงกัน และใช้งบประมาณจาก สสส. ที่ให้มา แม้จะมีไม่มากแต่ถือเป็นปัจจัยตั้งต้นให้กับชุมชนได้เป็นอย่างดี ขณะที่ชุมชนได้มีการรับบริจาคจากคนในหมู่บ้านเพิ่มอีก รวมทั้งการตอบสนองความต้องการของเด็กที่ต้องการพื้นที่สำหรับการทำกิจกรรมทางกาย การได้เล่น รวมกลุ่มกับเพื่อนๆ วัยเดียวกันและการมีพื้นที่ในชุมชนที่พร้อมทำเพิ่มเมื่อเห็นประโยชน์ร่วมกัน

จุดอ่อน

จากการที่ทำกิจกรรมพื้นที่อาจยังไม่ตอบโจทย์ความคาดหวังมากนัก โดยการทำเครื่องเล่นบางชิ้นยังมองว่าไม่ปลอดภัย เช่น มีพื้นที่สูงต้องมีทรายมารองรับ ยังขาดมุมมองด้านความคิดสร้างสรรค์การออกแบบพื้นที่ การริเริ่ม เป็นผู้นำในการทำกิจกรรม และงบประมาณสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องด้านการพัฒนาเด็ก

โอกาส

จากการสนับสนุนของ สสส. ได้เข้ามาเติมพื้นที่ผ่านโครงการฯ และการตอบสนองความต้องการของเด็กได้เป็นอย่างมาก อีกทั้งการร่วมมือของคนในพื้นที่ มีผู้นำชาวบ้านส่วนใหญ่ยังไม่เข้าร่วม แต่ว่ามีคนตั้งต้นการทำงานแล้วถือว่าคนส่วนใหญ่เริ่มมองเห็นผลสำเร็จเชิงรูปธรรม เพราะมีตัวอย่างพื้นที่แล้วคิดว่าจะมีการขยายไปพื้นที่อื่นทั้งใช้งบประมาณและไม่ใช้งบประมาณ บางอย่างไม่สามารถทุ่มได้เต็มตัว การทำงานจึงต้องมีคณะกรรมการทำงานแบบ “น้ำพึ่งเรือเสือพึ่งป่า”

อุปสรรค

ปัจจัย (อุปสรรค) ขยับเคลื่อนงานควรมีสนับสนุนเพียงพอต่อความต้องการของพื้นที่ การทำงานของครูที่ไม่ใช่คนในพื้นที่เวลาทำงานมากอาจจะมีทั้งคนที่พอใจและไม่พอใจ บางคนมองว่า “วุ่นวาย” และยังไม่เข้าใจว่าการทำงานกับเด็กปฐมวัยจะต้องต่อเนื่องและไม่หยุดนิ่ง แต่การทำงานของครูที่ผ่านมาโดยเฉพาะในยุคโควิด 19 ชุมชนเริ่มมองเห็นว่าตอบโจทย์เด็กในพื้นที่ที่ไม่ได้ไปอยู่ศูนย์เด็กปฐมวัย

SWOT อุบลราชธานี

จุดแข็ง

ชุมชนให้ความร่วมมือดีมากในการจัดกิจกรรมต่างๆ เช่น การทำมุมหนังสือ การสร้างพื้นที่เล่นสำหรับเด็ก นอกจากนี้ยังมีการระดมงบประมาณ/บริจาคเงิน มาซื้อและสร้างสนามเด็กเล่น ในพื้นที่ขอบริจาคล้อยวดเพื่อที่จะนำมาใช้และ ประหยัดค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้น ครูดีถึงกรรมการประจำหมู่บ้านมาช่วยให้เกิดกิจกรรม ต่างๆ ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมในการออกแบบพร้อมกัน นอกจากนี้ในส่วน ของความร่วมมือมีการร่วมกันกับประธานศูนย์และเจ้าอาวาสวัด เพื่อขอความร่วมมือจากชุมชนให้เข้ามาเป็นส่วนหนึ่ง รวมทั้งการดำเนินกิจกรรมเกิดขึ้นได้จากการสนับสนุนงบประมาณจาก สสส. ที่ช่วยให้ครูในพื้นที่ได้ออกไปเรียนรู้และ แลกเปลี่ยนประสบการณ์กับพื้นที่อื่นๆ อีกทั้งเด็กในพื้นที่ให้ความสนใจในการเข้าร่วมกิจกรรมที่ครูจัด

จุดอ่อน

ในพื้นที่มีทั้งสิ้น 12 หมู่บ้าน ซึ่งสัดส่วนงบประมาณส่วนใหญ่ถูกนำไปใช้ ในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน เช่น ถนน ไฟฟ้า แหล่งน้ำ ฯลฯ งบประมาณที่จะ นำมาสนับสนุนการดำเนินกิจกรรมด้านเด็กปฐมวัย เมื่องบประมาณขององค์กร ปกครองส่วนท้องถิ่นมีอยู่อย่างจำกัดจึงเป็นความท้าทายของครูปฐมวัยในการ ทำงานกับเด็กปฐมวัย

โอกาส

ผู้อำนวยการกองการศึกษาเข้าใจและเห็นความสำคัญของการทำงานด้านเด็กปฐมวัยที่ช่วยเป็นตัวต่อให้เกิดการทำงานของครูปฐมวัย กับคณะผู้บริหารของอบต. การทำงานของ สสส. มีกระบวนการติดตามการทำงานเป็นระยะทำให้พื้นที่ไม่เฉื่อย รวมทั้งมีการพาครูปฐมวัยออกไปเรียนรู้นอกพื้นที่ (มุกดาหาร) ทำให้ครูได้เปิดโลกทัศน์การพัฒนารูปแบบกิจกรรม แต่ระยะหลังงบประมาณในการออกไปเรียนรู้ในพื้นที่ที่มีข้อจำกัดเรื่องงบประมาณ และสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด 19 ครูที่ออกไปนอกพื้นที่ได้มีโอกาสในการเรียนรู้สิ่งที่ได้ไปเห็นและนำมาปรับใช้ให้เหมาะสมกับบริบทพื้นที่ของตนเอง หากมีงบประมาณให้ครูปฐมวัยพื้นที่ต่างๆ ได้พบกันจะเป็นโอกาสสำคัญที่ครูจะได้เปิดโลก และออกจากห้องสี่เหลี่ยมแคบๆ

อุปสรรค

การประยุกต์แนวคิดต่างๆ กลับมาใช้ในพื้นที่ของตัวเองยังขาดคนที่มีความรู้ ความคิดสร้างสรรค์ และพร้อมที่จะก้าวออกมาเป็นแกนนำคณะทำงานร่วมไปด้วยกัน รวมไปถึงงบประมาณตั้งต้นที่จะมาร่วมสนับสนุนกิจกรรม เพิ่มเติมจากสสส.

SWOT มุกดาหาร

จุดแข็ง

ชุมชนให้ความร่วมมือทุกกิจกรรม ผู้ปกครอง ผู้นำ และมีกำลังทรัพย์ กำลัง
สิ่งของ กำลังแรง และกำลังความคิดในการดำเนินการร่วมกัน ถือเป็นต่อยอด
แบบสมบูรณ์แบบ กล่าวคือ ชุมชนมีการริเริ่มกิจกรรมจากทรัพยากรชุมชน

จุดอ่อน

พื้นที่ที่ไม่เอื้ออำนวย คือ ไม่มีต้นไม้ให้ร่มเงา และไม่เหมาะกับการสร้าง
ลานกลางแจ้งให้กับเด็ก พื้นที่ใช้วิธีการปรับหาสิ่งอื่นที่เหมาะสมกับเด็ก ปัจจุบัน
มีโดมกันแดด มีผ้าพลาสติกบังร่ม ให้เด็กเล่นได้อย่างปลอดภัย กระบะทราย
ที่ตักทราย ม้าโยก (ทำร่วมกัน) ชิงช้าและเปลนวด

โอกาส

พื้นที่ปัจจุบันพื้นที่ไม่มีมหนังสือ อยากให้มีมุมรักการอ่านในลานละเล่น
คิดว่าถ้ามีหนังสือและมุมหนังสือจะนำไปสู่การเพิ่มพื้นที่การเรียนรู้สำหรับเด็กและ
ผู้ปกครอง คิดว่าถ้ามีการต่อยอดมุมหนังสือโดย สสส. จะช่วยให้เด็กและผู้ปกครอง
มีพื้นที่เรียนรู้เพิ่มขึ้น

อุปสรรค

งบประมาณในการสนับสนุนอย่างจำกัด การดำเนินกิจกรรมต่างๆ ใน
พื้นที่จึงพยายามใช้อย่างจำกัด และมีการระดมทรัพยากร งบประมาณ อุปกรณ์
ต่างๆ จากชุมชนตามกำลัง

บทที่ 6

ทุนทางสังคม (Social Capital) เชิงพื้นที่

บทที่ 6 ทุนทางสังคม (Social Capital) เชิงพื้นที่

ส่วนนี้กล่าวถึง ทุนทางสังคม (Social Capital) เชิงพื้นที่ เนื่องจากการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้แนวคิดทุนทางสังคมจะช่วยให้เห็นภาพทุนมิติต่างๆ ที่ครอบคลุมและชัดเจนขึ้น เพื่อนำข้อมูลเหล่านั้นมาพิจารณาและออกแบบกิจกรรมเชิงพื้นที่ได้อย่างลุ่มลึกและเป็นประโยชน์ ขณะที่การทำความเข้าใจเกี่ยวกับทุนทางสังคมมิติต่างๆ อาจใช้ประกอบกับผลการ SWOT จากส่วนที่กล่าวถึงก่อนหน้า

ทุนทางสังคม (Social Capital) : เริ่มปรากฏขึ้นชัดเป็นครั้งแรกในการอภิปรายของ Hanifan ในหนังสือ “Rural School Community Center” ซึ่งอธิบายถึงสิ่งต่างๆ ที่สามารถพบเห็นได้ในชีวิตประจำวันของคน เช่น สิ่งที่เกี่ยวข้องกับการสร้างภาพลักษณ์ที่ดี การสร้างมิตรภาพ ความเห็นอกเห็นใจ และการติดต่อสัมพันธ์กันทางสังคมระหว่างบุคคลหรือครอบครัวที่ทำให้เกิดหน่วยทางสังคม จากนั้นจึงได้มีนักวิชาการหลายสาขาเริ่มให้คำนิยามของคำว่า **“ทุนทางสังคม”** ในมุมมองที่ต่างกันไป⁹ ซึ่งทุนทางสังคมเป็นทุนประเภทหนึ่งที่เกิดจากการค้นหาคำศัพท์สิ่งดีๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน อันได้แก่ ความสัมพันธ์ของคนในชุมชน วัฒนธรรมประเพณีและความเชื่อ เครือข่าย ทางสังคม กลุ่มองค์กรในชุมชน และผู้นำชุมชน จากผลการศึกษาพบว่า ในชุมชนมีวิธีการ สะสมทุนทางสังคมไปสู่การสร้างเสริมสุขภาวะชุมชน คือ

- 1) กิจกรรมสร้างความสัมพันธ์
- 2) การกระตุ้นผ่านกติกาทางสังคม
- 3) การสร้างตัวแบบวัฒนธรรมที่ดี
- 4) การขัดเกลาผ่าน กลไกจารีตประเพณี
- 5) สร้างการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน
- 6) สร้างกระบวนการเรียนรู้

7) ปรับวิธีคิด

8) การเป็นต้นแบบที่ดีของผู้นำชุมชน

9) การสร้างผู้นำในการขับเคลื่อนกิจกรรม

ซึ่งวิธีการเหล่านี้เป็นเครื่องมือที่สำคัญต่อการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของคนในชุมชน เกิดการพัฒนาศักยภาพในระดับบุคคลและชุมชนที่จะนำไปสู่การสร้างเสริมสุขภาวะชุมชนทั้ง 4 มิติ ได้แก่ กาย ใจ สังคม และปัญญา¹⁰

นอกจากนั้น อมรา พงศาพิชญ์ (2543) มองว่า เรื่องทุนทางสังคมนั้น คือความสัมพันธ์ทางสังคมในแนวราบและแนวตั้งระหว่างบุคคล สถาบันและหรือองค์กรทั้งในรูปปัจเจกชน กลุ่ม และรูปเครือข่าย ทั้งนี้รวมถึงค่านิยมบรรทัดฐานที่สังคมยึดถือคือความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ที่มีผลต่อการเข้าถึงทรัพยากรต่างๆ ด้วย¹¹ จากการศึกษาขององค์ประกอบของทุนทางสังคม สรุปได้ว่าองค์ประกอบหลักของทุนทางสังคม มีองค์ประกอบดังนี้ ทุนคน/มนุษย์ คือ บุคคลที่มีองค์ความรู้ ความสามารถ มีจิตสาธารณะ มีความเอื้ออาทร มีน้ำใจ และพร้อมที่จะเสียสละทำประโยชน์เพื่อชุมชน ทุนสถาบัน/องค์กร คือ สถาบัน องค์กร ที่มีส่วนสนับสนุนผลักดันให้ชุมชนนั้นอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขและทำประโยชน์ร่วมกัน ทุนภูมิปัญญา วัฒนธรรม คือ ภูมิปัญญาท้องถิ่น จารีตประเพณีที่มีอยู่ในท้องถิ่นรวมถึงค่านิยมและความเชื่อที่ดีของชุมชน ทุนทรัพยากรธรรมชาติ คือ ทรัพยากรธรรมชาติต่างๆ ที่มีอยู่ในชุมชนเป็นทรัพยากรที่มีอยู่แล้วดั้งเดิม¹² ซึ่งกิจกรรมที่สามารถบ่งชี้ถึงการมีทุนทางสังคม และความพยายามของสมาชิกชุมชนในการรักษาทุนทางสังคมของชุมชนเมือง ได้แก่ กิจกรรมเชิงธรรมเนียมประเพณี การรวมกลุ่มทำกิจกรรมของสมาชิกชุมชนเพื่อพึ่งพาตนเอง และช่วยเหลือซึ่งกันและกัน หรือ

⁹อาทิตย์ บุคดา. (2557). พัฒนาการของทุนทางสังคมสู่การสร้างสังคมที่พึงปรารถนา. วารสารวิชาการวิถีสังคมมนุษย์, 2(1): 135.

¹⁰นิตยา ปุกระโทก. (2558). การสะสมทุนทางสังคมสู่การสร้างเสริมสุขภาวะชุมชน. วารสารวิชาการวิถีสังคมมนุษย์, 3(2): 238-256.

¹¹อวัชชัย เดหะบาล. (2557). ทุนทางสังคม กับกระบวนการนโยบายสาธารณะแบบมีส่วนร่วม : เครื่องมือในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น. วารสารวิชาการวิถีสังคมมนุษย์, 2(1): 105.

¹²ไมตรี อินเดรียะ. (2560). ทุนทางสังคม Social Capital. วารสารนาคบุตรปริทรรศน์, 9(2): 22.

64 พื้นที่ 3 ดี เด็กดีมีความสุข

การรวมตัวต่อสู้กับแรงกดดันของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและสภาพเศรษฐกิจ
ในระบบตลาด ทั้งนี้ทุนสังคมในชุมชนเมืองที่เชื่อมโยงภายใน-ภายนอก ขึ้นกับ
ปัจจัยทุนด้านอื่น ได้แก่ ทุนมนุษย์หรือผู้นำ ทุนทางเศรษฐกิจ ทุนทรัพยากร และ
สิ่งแวดล้อมอื่น ๆ

ทุนทางสังคมเชิงพื้นที่

ส่วนนี้กล่าวถึงทุนทางสังคม (Social Capital) เพื่อฉายให้เห็นความเชื่อมโยง
และความสัมพันธ์มิติต่างๆ เชิงพื้นที่ประกอบด้วย ทุนมนุษย์ ฉายภาพเกี่ยวกับ
คนทำงานที่จะนำไปสู่การออกแบบและสร้างกิจกรรมเชิงพื้นที่ ทุนสถาบันฉายภาพ
เกี่ยวกับองค์กรและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเชิงพื้นที่ ทุนภูมิปัญญาวัฒนธรรม
ฉายภาพจุดเด่นทางด้านสังคมและวัฒนธรรมเชิงพื้นที่ ทุนทรัพยากรธรรมชาติ
ฉายภาพทางด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และทุนการเงิน ฉายภาพ
งบประมาณและความจำเป็นในการสนับสนุนงบประมาณเชิงพื้นที่ ดังนี้

ทุนมนุษย์ : ในที่นี้หมายถึง “ครู” เมื่อพิจารณาศักยภาพและใจของครู
ในพื้นที่ 3 จังหวัด พบว่า ครูทั้ง 3 พื้นที่มีความตั้งใจอย่างมากในการทำงานด้านการ
พัฒนาเด็กปฐมวัย สำหรับพื้นที่ที่ครูมีประสบการณ์ในการทำงานเชิงกระบวนการ
จะมีความสามารถในการออกแบบกิจกรรมและการนำเสนอกิจกรรมที่น่าสนใจ
ให้กับเด็กๆ ได้เป็นอย่างดี แต่บางพื้นที่ครูยังขาดประสบการณ์และเครื่องมือใน
การดึงดูดความสนใจของเด็ก ดังนั้นการที่ครูได้ออกมาจากพื้นที่ห้องสี่เหลี่ยมแคบๆ
หรือศูนย์เด็กเล็ก เพื่อสัมผัสกับโลกกว้างจะเป็นโอกาสสำคัญที่จะช่วยให้ครูได้มี
อาวุธเชิงกระบวนการที่สนุกสนานและหลากหลาย เช่น หนังสือนิทาน การใช้ดิน
น้ำมัน การแสดงละครหรืออื่นๆ ล้วนเป็นกระบวนการสนุกสนานที่ครูควรได้รับ
เป็นเครื่องมือและพบว่า ศักยภาพของครูปฐมวัย หรือที่เรียกว่า “ครูมหัศจรรย์”

อาจแบ่งออกเป็น 3 ระดับ ได้แก่

- 1) ระดับที่พร้อมเรียนรู้และดำเนินกิจกรรมมหัศจรรย์สื่อสร้างสรรค์ในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก 3 ดี
- 2) ระดับที่สามารถดำเนินการเชิงพื้นที่เพื่อให้เกิดกิจกรรมมหัศจรรย์สื่อสร้างสรรค์ในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก 3 ดี
- 3) ระดับที่สามารถออกนอกพื้นที่เพื่อขยายผลแนวคิดพื้นที่กิจกรรมมหัศจรรย์สื่อสร้างสรรค์ในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก 3 ดี

ทฤษฎีบท : ความแตกต่างของ “โอกาส” มีความเกี่ยวข้องกับศักยภาพของสถาบันหรือองค์กรอย่างยิ่ง เนื่องจากมีศูนย์เด็กเล็กหลายแห่งตั้งอยู่ในพื้นที่ชายขอบห่างไกล (ในชนบท) ขณะที่องค์กรปกครองท้องถิ่นส่วนใหญ่ให้ความสนใจและสนใจเกี่ยวกับกิจกรรมการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ซึ่งเป็นความจำเป็นเร่งด่วน สัดส่วนงบประมาณสำหรับการพัฒนาเด็กปฐมวัยจึงมีน้อยกว่า อย่างไรก็ตาม ศูนย์เด็กเล็กไม่ได้เรียกร้องสนับสนุนงบประมาณจากหน่วยงาน แต่ศูนย์เด็กเล็กกำลังพยายามดิ้นรนเพื่อให้มีกิจกรรมในพื้นที่ ซึ่งงบประมาณจากสสส. เป็น “ท่อน้ำเลี้ยง” และทรัพยากรที่สำคัญหนึ่งที่เข้ามาเติมโอกาส เติมความรู้ให้กับองค์กรที่อยู่ชายขอบห่างไกลในชนบท

ทฤษฎีบท : ชุมชนมีความหลากหลายทางชาติพันธุ์และวัฒนธรรมค่อนข้างสูง แต่บางพื้นที่ยังมองข้ามและไม่ได้ช่วยใช้วัฒนธรรมพื้นถิ่นในการออกแบบกิจกรรม เช่น มีผู้เฒ่าเป็นปราชญ์ชาวบ้านที่มีความรู้สามารถความเชี่ยวชาญในการจักสานไม้ไผ่ อาทิ หวดนึ่งข้าว กระต๊อบข้าว หรือภูมิปัญญาต่างๆ ขณะที่ข้อเท็จจริงพบว่า การออกแบบพื้นที่สร้างสรรค์ในมุมมองของครูและชุมชนยังให้น้ำหนักไปที่เครื่องเล่นขนาดใหญ่ กล่าวคือ การมีเครื่องเล่นต่างๆ หลากหลายได้ช่วยดึงดูดความสนใจเด็กเพราะสนุกสนาน แต่การใช้กิจกรรมการเล่นทางวัฒนธรรมอาจจะต้องให้เป็นกิจกรรม/ทักษะทางเลือกอีกด้านไปพร้อมกันด้วย

ทุนทรัพยากรธรรมชาติ : บริบทพื้นที่ชนบทที่มีความเปลี่ยนแปลงไปมาก เมื่อเปรียบเทียบกับอดีต อาทิ พื้นที่ทรัพยากรธรรมชาติปลอดภัยเคมีน้อยลง (จากนาข้าวกลายเป็นไร่มันสำปะหลัง ไร่อ้อย และสวนยางพารา) ถือเป็นความเปลี่ยนแปลงที่เป็นภัยคุกคามด้านสุขภาวะของเด็กปฐมวัยและชุมชน ขณะเดียวกันบางชุมชนมีการปรับตัว เช่น มีศูนย์เรียนรู้เกษตรกรรมแบบผสมผสานที่เด็กปฐมวัยสามารถออกไปเรียนรู้ได้ อนาคตการออกแบบกิจกรรมอาจใช้ทุนทางธรรมชาติที่เกิดขึ้นจากการปรับตัวยุทธศาสตร์การเรียนรู้ให้กับเด็กปฐมวัยอย่างเหมาะสม

ทุนการเงิน : การเข้ามาสนับสนุนกิจกรรม/โครงการโดย สสส. ทำให้พื้นที่มีงบประมาณตั้งต้นในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ซึ่งนำไปสู่การริเริ่มสร้างสรรค์พื้นที่ 3 ดี เชิงพื้นที่ ในการก่อรูปในการทำงานที่เป็นทั้งฐานทุน ฐานความคิด ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก พยายามประสานความร่วมมือกับชุมชนและนำไปสู่การระดมทุนในพื้นที่ เช่น ระดมเงินบริจาค ทำผ้าป่า ระดมทรัพยากรต่างๆ ระดมความคิด และระดมแรงงาน ฯลฯ

พื้นที่ 3 ดี เด็กเด็กมีความสุข 67

บทที่ 7

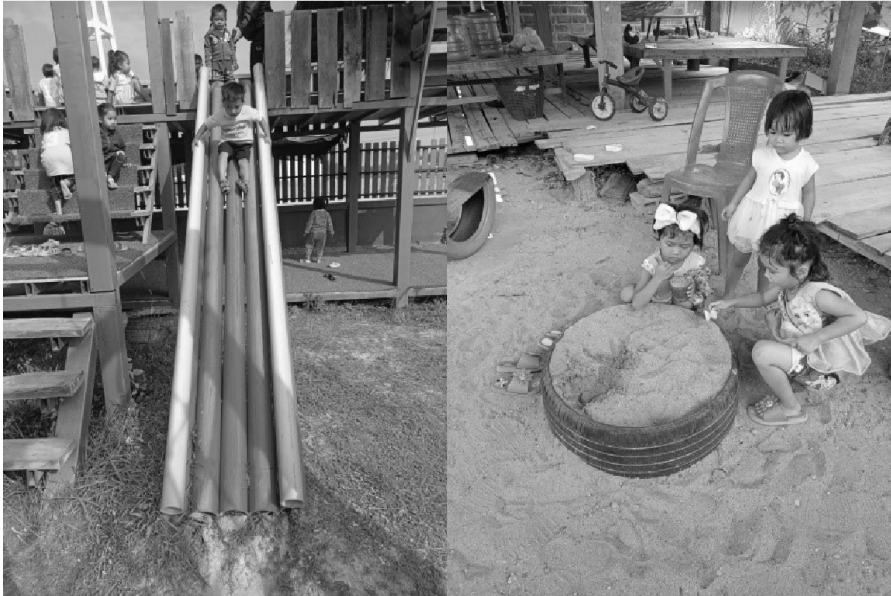
การทำงานเชิงพื้นที่และการเชื่อมโยงประสาน

บทที่ 7 การทำงานเชิงพื้นที่และการเชื่อมโยงประสาน

การวิเคราะห์เกี่ยวกับการทำงานเชิงพื้นที่และการเชื่อมโยงประสาน จะช่วยให้เห็นผู้กระทำการสำคัญที่มีบทบาทต่างๆ อีกทั้งช่วยให้เข้าใจธรรมชาติ พฤติกรรม หรือท่าทีของผู้กระทำการต่างๆ ที่มีอิทธิพลในการดำเนินกิจกรรมด้าน เด็กปฐมวัยเชิงพื้นที่ และมองผู้กระทำการยึดหยุ่นตามความเหมาะสมเชิงพื้นที่ใน ที่นี้ประกอบด้วย 4 กลุ่ม ได้แก่ ครูปฐมวัย ผู้บริหารท้องถิ่น ชาวบ้าน/คนในชุมชน และผู้ปกครอง

การทำงานเชิงพื้นที่และการเชื่อมโยงประสาน จังหวัดนครพนม

ครูปฐมวัย :

เป็นทั้งผู้ดำเนินการ ผู้ประสานงานและสรุปผลต่างๆ โดยครูเป็นแม่งานหลัก ในการทำพื้นที่ คนในชุมชน และเยาวชนมีส่วนร่วมในการดำเนินงานต่างๆ พยายามเข้าร่วมกิจกรรมที่มีครูเป็นแกนนำพาขับเคลื่อนหลัก

ผู้บริหารท้องถิ่น :

ให้คำแนะนำและคำปรึกษาต่อคณะทำงานงานเด็กปฐมวัย แต่บางครั้งยังไม่ได้ให้ความสำคัญผ่านงบประมาณของท้องถิ่นมากนัก เนื่องจากมีข้อจำกัดด้านการนำงบประมาณไปใช้ในกิจกรรม/โครงการด้านโครงสร้างพื้นฐาน อย่างไรก็ตามก็ดีความพยายามในการทำงานร่วมกันของพื้นที่กำลังเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องในเชิงบวก

ชาวบ้าน/ชุมชน :

พร้อมเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ แต่บางครั้งการให้ความร่วมมือยังไม่เข้มข้น เนื่องจากบางคนต้องมองเห็นผลจากการดำเนินการที่เป็นรูปธรรมก่อนจึงจะเชื่อมั่นและบางคนมองว่าการดำเนินการในกิจกรรมบางอย่างค่อนข้างยุ่งยาก เสียเวลา ไม่สะดวก แต่เมื่อเข้าใจแล้วก็พร้อมเข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งของการขับเคลื่อนกิจกรรมด้านเด็กปฐมวัย

ผู้ปกครอง :

ในพื้นที่มีการผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนกันดูแลเด็ก (ช่วงที่เด็กใช้เวลาอยู่ในพื้นที่ 3 ตี สนามสร้างสรรค์) มีทั้ง พ่อ แม่ พี่ น้อง ปู่ ย่า ตา ยาย ฯลฯ บางคนว่างจะอยู่ด้วยทุกวัน บางคนไม่ว่างจะอยู่ด้วยเป็นบางช่วง ขณะที่ผู้ปกครองส่วนใหญ่รู้จักกัน จึงฝากให้ช่วยดูแลช่วงที่เด็กทำกิจกรรมร่วมกันกับเพื่อน

การทำงานเชิงพื้นที่และการเชื่อมโยงประสาน จังหวัดมุกดาหาร

ครูปฐมวัย :

ครูรู้สึกดีใจและภูมิใจที่ได้โครงการนี้ เพราะทำให้เห็นรูปธรรมและพัฒนาการของเด็กที่ดีขึ้น ครูได้ทำงานไปพร้อมกันกับผู้ปกครอง (ครู 4 คน) ช่วยกันให้คำแนะนำ เทคนิคการผลิตสื่อสำหรับเด็ก รวมทั้งจัดการอบรมให้กับผู้ปกครองเกี่ยวกับการเลี้ยงดูเด็กที่ไม่ใช้ความรุนแรงและกิจกรรมต่างๆ ที่เน้นการมีส่วนร่วมเพื่อที่จะให้เด็กปฐมวัยเกิดความภูมิใจในผลงานที่ออกมามีผลงานทำให้เด็กได้เรียนรู้มากกว่าการเล่นอย่างเดียว

ผู้บริหารท้องถิ่น :

เป็นคนให้คำแนะนำ คำปรึกษา สนับสนุนแรงงาน และการประสานการทำงานต่างๆ ซึ่งครูสามารถขอความช่วยเหลือได้เป็นอย่างดี แต่บางครั้งผู้บริหารอาจจะไม่สะดวกมาร่วมดำเนินกิจกรรมได้ทั้งหมด

ชาวบ้าน/ชุมชน :

มองเห็นความสำคัญในการให้ศูนย์ปฐมวัยที่ได้รับงบประมาณจากสสส.เป็นตัวอย่างในการทำงานและแนะนำศูนย์อื่นที่ต้องการขยายต่อ หลังจากได้รับการประสานความร่วมมือจากครูชาวบ้านพร้อมช่วย โดยการประชุมที่ศาลากลางหมู่บ้านหรือวงปรึกษาหารือโดยคนในชุมชน

ผู้ปกครอง :

บริจาคสิ่งของ และเป็นแรงงานช่วยเหลือ ในกลุ่มผู้ปกครองมีผู้ปกครองแกนนำ เริ่มต้นที่ 10 ครอบครัว ครอบครัวที่เข้ามาเริ่มมีการปรึกษาหารือกันต่อแนวทาง ในการสร้างลานเล่น และมีการชี้แจงให้เห็นว่ากิจกรรมที่เกิดขึ้นเป็นของสสส. หลัง ผู้ปกครองเริ่มเห็นความสำคัญในการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมครอบครัว 3 ดี

การทำงานเชิงพื้นที่และการเชื่อมโยงประสาน อุบลราชธานี

ครูปฐมวัย :

ทำงานอย่างมีส่วนร่วมกับชุมชน โดยมีประธานคณะครูเป็นตัวแทนในการติดต่อ เชื่อมโยงประสานการทำงานอย่างมีส่วนร่วมกับชุมชน รวมทั้งประสานความร่วมมือ กับหน่วยงานภาครัฐในท้องถิ่นและองค์กรพัฒนาเอกชนภายนอกท้องถิ่น

ผู้บริหารท้องถิ่น :

ยังไม่ได้ให้ความสำคัญกับงานด้านเด็กปฐมวัยมากนัก เนื่องจากบริบทพื้นที่ที่ชุมชน ส่วนใหญ่เป็นชนบทห่างไกลเมือง ส่งผลให้สัดส่วนงบประมาณใช้ในการดำเนินการ ด้านโครงสร้างพื้นฐานอื่นๆ ชุมชนให้ความร่วมมือในการเข้าร่วมกิจกรรมเป็นอย่างดี มีผ.กองการศึกษาคอยติดตาม แนะนำ และเสนอแนะอย่างใกล้ชิด รวมทั้ง นำเรื่องราวต่างๆ ให้ผู้บริหารรับทราบ

ชาวบ้าน/ชุมชน :

ร่วมกับคนที่ออกไปทำงานต่างถิ่นร่วมกันระดมและสมทบทุนในรูปแบบ “ผ้าป่า” ซึ่งนำไปสู่การสร้างอาคารสถานที่ อีกทั้งผู้ปกครองให้ความร่วมมือกิจกรรมเป็นอย่างดี

ผู้ปกครอง :

ดูแลเด็กปฐมวัยส่วนใหญ่เป็นคนสูงอายุ บางครั้งความเท่าทันหรือความเข้าใจกระบวนการสอนอาจยังไม่ประสบผลสำเร็จมากนัก ถึงกระนั้นผู้ปกครองก็ให้ความใส่ใจดูแลอย่างใกล้ชิดไม่ห่าง

บทที่ 8

นิเวศ 3 ดี เพื่อการพัฒนาเด็กปฐมวัย

บทที่ 8 นิเวศ 3 ดี เพื่อการพัฒนาเด็กปฐมวัย

โครงการมหัศจรรย์สื่อสร้างสรรค์ในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก เกิดขึ้นจากการสนับสนุนให้ได้ทดลองแนวคิด 3 ดี (สื่อดี พื้นที่ดี ภูมิดี) กับการพัฒนาเด็กปฐมวัย ครอบครัวและชุมชน ผ่านรูปแบบกิจกรรม สื่อสร้างสรรค์ การจัดสภาพแวดล้อม เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ของเด็ก การบูรณาการภูมิปัญญาและวัฒนธรรมของท้องถิ่น ขยายจากศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบูรณาการ 3 ดี สูครอบครัว ขยายเป็นพื้นที่ชุมชน 3 ดี โดยสร้างการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน นั้นเป็นการปลุกพลังของคนในชุมชน ให้มีบทบาทของการดูแลเด็กร่วมกัน โดยการมองภาพ 3 ดีของคณะทำงานในพื้นที่ เป็นดังนี้

สื่อดี : การพิจารณาบริบทชุมชนเป้าหมายพบว่า พื้นที่ชุมชนส่วนใหญ่ เป็นพื้นที่เกษตรกรรมประสบปัญหาภัยแล้งและไม่ประสบผลสำเร็จและการไม่มีงานทำในชนบทส่งผลให้วัยแรงงาน โดยเฉพาะพ่อแม่เด็กต้องออกจากชนบทเข้าสู่เมืองเพื่อหารายได้ส่งกลับมาให้ครอบครัว ทำให้เด็กปฐมวัยจำนวนมากต้องอยู่กับผู้สูงอายุคือ ปู่ ย่า ตา ยาย บ่อยครั้งที่ปล่อยให้เด็กเล็กอยู่กับโทรทัศน์มือถือ หรือโทรทัศน์ อาจด้วยความเข้าใจว่าเป็นสื่อที่ส่งเสริมให้เด็กฉลาด หรือการไม่รู้ว่า จะชวนเด็กทำกิจกรรมอะไร จึงเป็นผลเสียต่อสุขภาพร่างกาย พฤติกรรมลอกเลียนแบบ สมาธิสั้น ฯลฯ ดังนั้นการหนุนเสริมให้เกิดการใช้สื่อดี สื่อสร้างสรรค์ มาเป็นกระบวนการกิจกรรมที่ช่วยส่งเสริมพัฒนาการเด็ก การพัฒนาให้เกิดสื่อ-สร้างสรรค์ที่ไร้วัสดุ หาง่าย เหลือใช้หรือวัสดุพื้นบ้าน ถือเป็น “สื่อดี” ที่จะช่วยให้เด็กได้เรียนรู้อย่างมีความสุข มีสุขภาวะดีออกห่างจากหน้าจอ

พื้นที่ดี : ในชุมชนเกิดพื้นที่สร้างสรรค์จากการออกแบบอย่างมีส่วนร่วม เป็นพื้นที่สุขภาพะที่เด็กปฐมวัยที่ใช้ประโยชน์จากพื้นที่ร่วมกับเด็กโตและครอบครัว อีกทั้งเป็นพื้นที่สานสัมพันธ์และเสริมพลังชุมชนซึ่งมีทั้งชาวบ้าน ผู้นำชุมชน ผู้บริหารท้องถิ่นและครูมีความพร้อมในการร่วมกิจกรรมต่างๆ ที่เป็นประโยชน์สำหรับเด็ก บางแห่งมีการร่วมกันออกแบบเพื่อสร้างพื้นที่สร้างสรรค์ที่เหมาะสมกับเด็กปฐมวัย โดยมีเครื่องเล่นที่ประดิษฐ์ขึ้นอย่างหลากหลาย เช่น ชิงช้า ม้าโยก บ้านต้นไม้ กองทราย ฯลฯ เพื่อให้เด็กได้เล่นกันกับเพื่อนอย่างสนุกสนาน มีผู้ปกครอง/ผู้สูงอายุนั่งสานกระบี่ข้าว หวดหรือเครื่องจักสานไม้ไผ่ ไปพร้อมกับดูแลลูกหลาน และมีการพลัดเปลี่ยนหมุนเวียนกันดูแลตามความเหมาะสม

ภูมิดี : การรู้เรื่องสื่อการเท่าทันสื่อ เท่าทันตัวเอง เท่าทันสังคมมีทักษะในการคิด วิเคราะห์อย่างมีวิจารณญาณอันจะเป็นภูมิคุ้มกันในตัวเอง ครอบครัวและชุมชนป้องกันภัยรอบด้าน สามารถจัดการกับการเปลี่ยนแปลงได้อย่างเหมาะสม โดยคนในชุมชนร่วมกันสร้างกติกาในครอบครัวและชุมชนขึ้น เช่น การช่วยกันรักษาความสะอาด การไม่นำเหล่า บุหรี่เข้ามาในพื้นที่สร้างสรรค์ ไม่ดื่มเหล้าสูบบุหรี่ต่อหน้าเด็กและไม่ให้เด็กเล่นโทรศัพท์เกินวันละ 30 นาที และยังมี การสืบสานต่อยอดภูมิปัญญาของชุมชน ในการมีส่วนร่วมปกป้องดูแลและสร้างชุมชนร่วมกัน เช่น การทำของเล่นพื้นบ้านให้กับเด็ก อีกทั้งในพื้นที่ชุมชนมีกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในการทำงานและการขับเคลื่อนกิจกรรมต่างๆ กระทั่งนำไปสู่การสร้างพื้นที่เรียนรู้และกิจกรรมด้านสุขภาพะที่เหมาะสมสำหรับเด็กปฐมวัย ซึ่งพบว่า มีทั้งในศูนย์เด็กเล็ก มุมหนังสือในบ้านและลานเล่นที่เหมาะสมกับช่วงวัย เป็นต้น

เรื่อง : เด็กติดโทรศัพท์กับแนวคิด 3 ดี

โดย ปิ่นแก้ว จิตรโคตร

โทรศัพท์เป็นสื่อสำเร็จรูปที่ทำให้เด็กติดได้ง่ายและเมื่อเด็กติดโทรศัพท์แล้วก็แทบจะไม่สนใจในการเรียน ยิ่งผู้ปกครองปล่อยให้ลูกอยู่กับโทรศัพท์มากเกินไปยิ่งจะทำให้เขาติดจนแทบจะวางโทรศัพท์ไม่ได้ และเด็กที่เล่นโทรศัพท์ก็จะมีปัญหาด้านสุขภาพตามมา ไม่ว่าจะเป็นเล่นโทรศัพท์จนไม่สนใจทานข้าวหรือเกิดค่านิยมการบริโภคอาหารที่ผิดเนื่องจากสื่อโฆษณาในโทรศัพท์ เกิดการเลียนแบบทั้งภาษา การแสดงออกและยิ่งเด็กที่อยู่ในวัย 0-6 ปี ถือเป็นวัยทองของการสร้างรากฐานของชีวิตที่สำคัญ เนื่องจากร่างกายและสมองของเด็กเจริญเติบโตอย่างรวดเร็ว เป็นระยะที่เกิดการเรียนรู้มากที่สุดในชีวิต เป็นช่วงพัฒนาการที่สำคัญที่สุดที่จะสร้างบุคลิกภาพให้แก่เด็ก

เด็กจะเป็นคนอย่างไรขึ้นอยู่กับ การเลี้ยงดูในวัยนี้ เป็นสำคัญ เด็กๆ ต้องได้รับโอกาสในการเรียนรู้จากประสาทสัมผัส สัมผัสจริงรอบตัว เล่น ค้นคว้า ค้นพบ คิดแก้ปัญหา เลือกลง ตัดสินใจ ใช้ภาษาสื่อความหมาย คิดริเริ่มสร้างสรรค์และอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุข เด็กควรได้รับการพัฒนาให้ครบรอบด้าน ทั้งร่างกายสังคม อารมณ์ และสติปัญญา ถ้าปล่อยให้เขาอยู่ตามลำพังกับโทรศัพท์ จะส่งผลเสียต่อพัฒนาการทุกด้านของเด็ก

ปัจจุบันเราจะเห็นผู้ปกครองเลี้ยงลูกด้วยโทรศัพท์ บางคนซื้อโทรศัพท์ให้ลูกตั้งแต่มยังไม่ถึง 2 ขวบ อาจเพราะหลายคนคิดว่าคุณนี่ควรให้ลูกได้ก้าวหน้าเทคโนโลยี จึงซื้อโทรศัพท์ให้กับลูกโดยลืมนึกไปว่านั่นเป็นการทำร้ายเขาโดยไม่รู้ตัวเลยทีเดียว แม้แต่การเรียนในปัจจุบันในสถานการณ์โควิด 19 ระบาด เด็กมีการเรียนออนไลน์ คนไหนที่ไม่มีโทรศัพท์ก็จะได้เรียนทำให้ผู้ปกครองจำเป็นต้องซื้อ

พื้นที่ 3 ดี เด็กเด็กมีความสุข 77

โทรศัพท์ให้ลูกเพื่อที่จะให้ได้เรียนทันเพื่อน

จากปัญหาที่พบดังกล่าว ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านหนองกุดแคน ตำบลพระกลางทุ่ง อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม ได้เข้าร่วมโครงการมหัศจรรย์สื่อสร้างสรรค์ ในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กและโครงการบูรณาการมหัศจรรย์ 3 ดี สู่ชุมชน เพื่อเด็กปฐมวัย โดยการสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ(สสส.) ผลิตสื่อสร้างสรรค์พื้นที่การเล่นสร้างสรรค์ในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านหนองกุดแคน เพื่อส่งเสริมพัฒนาเด็กในทุกด้านและแก้ปัญหาเด็กติดโทรศัพท์ แต่ก็ไม่แก้ไขปัญหาได้แค่เวลาที่เด็กอยู่ที่ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก เมื่อเด็กกลับบ้านเด็กก็เล่นโทรศัพท์เหมือนเดิม กระนั้นครูในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กก็ยังไม่ลดละ เราจัดให้มีครอบครัวตัวอย่างที่จัดกิจกรรมตามแนวคิด 3 ดี มีการทดลองทำพื้นที่เล่นสร้างสรรค์ในชุมชนหลากหลาย มีการตั้งกติกาครอบครัว กติกาชุมชน มีการกำหนดเวลาในการเล่นโทรศัพท์ของลูก พบว่าการมีพื้นที่เล่นให้เด็กได้เล่นร่วมกับเพื่อน เป็นการลดการเล่นโทรศัพท์ได้เป็นอย่างดี โดยจะสังเกตได้จากการที่เด็กทุกวัย เมื่อเล่นในสนามเด็กเล่นในชุมชนจะมีวิธีการเล่นที่หลากหลายเล่นนานเป็นเวลหลายชั่วโมง เมื่อเล่นเหนื่อยก็จะทานอาหารได้เยอะและนอนเร็วขึ้นและพื้นที่เล่นที่เด็กสนใจเล่นก็ต้องเป็นพื้นที่ๆ เด็กเล่นได้ทุกวัย มีความท้าทาย มีหลากหลายฐานการเล่นและที่เห็นเด่นชัดที่เด็กสนใจเล่นมากที่สุด คือ **ฐานต้นไม้มหัศจรรย์**

ด้วยเหตุนี้ทางศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านหนองกุดแคน ร่วมกับคณะกรรมการบริหารศูนย์พัฒนาเด็ก ผู้นำชุมชน ชาวบ้าน เยาวชน และเด็ก่วมกันคิดที่จะทำพื้นที่เล่นเพิ่มเพื่อให้เด็กได้เล่นภายใต้กิจกรรมสวนสนุกคุณหนู ที่บ้านนายระเบียบ ธนะนาม บ้านหนองกุดแคน หมู่ 15 โดยทำเป็นฐานการเล่นที่คล้ายๆ บ้านนายสมบัติ ทองไมล์ แต่เพิ่มความหลากหลายทางการทรงตัวโดยการฝังยางรถยนต์และเด็กสามารถขึ้นบันไดไปนั่งเล่นข้างบนได้

78 พื้นที่ 3 ดี เด็กเด็กมีความสุข

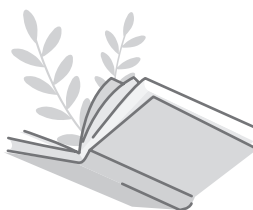

เราจะเห็นได้ว่าพื้นที่เล่นสร้างสรรค์ทั้ง 2 แห่ง เด็กให้ความสนใจเป็นอย่างมาก สามารถเป็นศูนย์รวมการเล่นของเด็กได้หลากหลายทุกวัย ลดการเล่นโทรทัศน์ได้ คิดเป็นร้อยละ 100 และเด็กยังได้รับการส่งเสริมพัฒนาการผ่านมุมการเล่น เช่น มุมทราย สไลเดอร์ ปีนป่าย ชิงช้า บทบาทสมมติ เรียกได้ว่าครอบคลุมทุกพัฒนาการ เพราะเราคือดินแดนแห่ง 3 ดี

**“อยู่บ้านคนเดียวไม่สนุก
ชวนลูกมาเล่นสวนสนุกที่ต้นไม้มหัศจรรย์
ในชุมชนนะคะ”**

กล่าวโดยสรุป การให้ครอบครัวได้มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นและการเรียนรู้เชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม ครูวางบทบาทเป็นวิทยากรกระบวนการ เพื่อกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้และการร่วมกันทำกิจกรรม การมีแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลายจะนำไปสู่การสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้สำหรับเด็กและครอบครัว และการยกระดับพื้นที่การเรียนรู้ส่วนกลางที่กระจายตามชุมชนตามความเหมาะสมของบริบทแต่ละพื้นที่

บทที่ 9

ข้อเสนอเชิงนโยบายจากพื้นที่

บทที่ 9 ข้อเสนอเชิงนโยบายจากพื้นที่

การติดตามการทำงานเชิงพื้นที่ 3 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดอุบลราชธานี จังหวัดมุกดาหารและจังหวัดนครพนม ผ่านกระบวนการพัฒนาครูและผู้ดูแลเด็ก ที่ทำให้ครูศูนย์พัฒนาเด็กเล็กได้เปิดมุมมองใหม่ๆ ในการพัฒนาเด็กผ่านกระบวนการใช้สื่อ กิจกรรมและพื้นที่สร้างสรรค์ ด้วยแนวคิด 3 ดี คือ “สื่อดี พื้นที่ดี ภูมิดี” และกระบวนการสำคัญของโครงการเพื่อหาแนวร่วมสร้างคณะทำงานจัดกระบวนการ กิจกรรม และสื่อสารสร้างการมีส่วนร่วม

ตัวอย่างกิจกรรมเชิงพื้นที่กับเสียงของผู้ปกครองและชุมชนเกิดขึ้นหลากหลาย เช่น การประชุมคณะกรรมการผู้ปกครอง การกำหนดกติกา ครอบครัวยุคใหม่ และชุมชน กิจกรรมครอบครัว 3 ดี และการคัดเลือกครอบครัว 3 ดี กิจกรรมศึกษา ชุมชน/สำรวจ กิจกรรมทาสีกำแพงวัด การจัดตั้งคณะทำงานและจัดทำแผนการทำงานครอบครัว กิจกรรมจัดพื้นที่เรียนรู้ในชุมชน/พื้นที่สร้างสรรค์ จัดตลาดนัด 3 ดี และการจัดเวทีคืนข้อมูลให้กับสมาชิกชุมชนได้รับทราบ ฯลฯ การดำเนินกิจกรรมต่างๆ เหล่านี้คือตัวอย่างการทำงานเชิงพื้นที่ที่สร้างการมีส่วนร่วมของเด็ก ครอบครัว และชุมชน

จากการทำงานตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา มีเรื่องเล่าและเรื่องราวต่างๆ เกิดขึ้นมากมาย การฟังเสียงสะท้อนจากครูปฐมวัย ชาวบ้าน/ชุมชน ผู้บริหารท้องถิ่น และผู้ปกครอง ช่วยเติมเต็มความลุ่มลึกและความเข้าใจปรากฏการณ์เชิงพื้นที่หลายมิติ เช่น ความเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ชุมชนเกิดขึ้นเพราะปฏิบัติการณ์อย่างมีส่วนร่วม งบประมาณสนับสนุนกิจกรรมมีอย่างจำกัดเป็นข้อจำกัดหนึ่ง แต่ชุมชนพยายามดิ้นรนและก้าวพ้นข้อจำกัดโดยการระดมงบประมาณและเงินทุนจากสมาชิกในชุมชนและผู้ปกครอง จุดเริ่มต้นจากการดำเนินกิจกรรมนำไปสู่การ

เปิดพื้นที่ดี ผู้การสร้างพัฒนาการสำหรับเด็กปฐมวัย รวมทั้งการเป็นพื้นที่สัมพันธ์ทางสังคมระหว่างเด็กปฐมวัย เด็กโต และผู้ปกครอง/ผู้สูงอายุในชุมชน ปฏิสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นกับเด็กปฐมวัยนำไปสู่การปรับเปลี่ยนพฤติกรรม เช่น ลดการใช้เวลาหน้าจอ ทั้งโทรทัศน์มือถือ โทรทัศน์ และมีพัฒนาการดี มีความสุข จากการร่วมกิจกรรมกับเพื่อนๆ เป็นต้น

นอกจากนั้นตลอดการทำงานของโครงการได้นำไปสู่การพาคูย้อนกลับไปทบทวนความทรงจำ อารมณ์ ความรู้สึกที่ผ่านมา คุรบางคนคลุกคลีและอยู่กับเด็กปฐมวัยอย่างยาวนานมากถึง 30 ปี ยิ่งสร้างความรู้สึกเชิงบวกต่อการทำกิจกรรมกับเด็กปฐมวัยและมองเห็นคุณค่าในการทำงานที่ผ่านมา การอุปถัมภ์เด็กปฐมวัยและเสียงของครูปฐมวัย สะท้อนโลกทัศน์หลากมิติที่น่าสนใจ เช่น ความเปลี่ยนแปลงจาก “ครูเด็กน้อย” ได้รับการยอมรับทางสังคมหลังจากทำงานอย่างเข้มแข็งและต่อเนื่องในพื้นที่ชุมชน เนื่องจากครูมองว่าเด็กเป็นต้นไม้/ต้นกล้า/เมล็ดพันธุ์ที่ต้องดูแลและเอาใจใส่ เนื่องจากเปรียบเด็กกับ “ผ้าขาว” และเห็นร่วมกันว่าการทำงานกับเด็กปฐมวัยคือ “ความสุข”

การลงพื้นที่รวบรวมข้อมูลนำไปสู่การทำความเข้าใจเกี่ยวกับการทำงานด้านเด็กปฐมวัยในพื้นที่จังหวัดอุบลราชธานี จังหวัดมุกดาหาร และจังหวัดนครพนม อีกทั้งมีการแลกเปลี่ยนมุมมองและข้อเสนอเชิงนโยบายเกี่ยวกับการทำงานด้านเด็กปฐมวัยจากชุมชน โดยสรุปดังนี้

1.เพิ่มพื้นที่ 3 ดี ที่เข้าถึงได้ง่าย และมีจำนวนเพียงพอ

จากกระบวนการดำเนินงาน เห็นว่าการได้มีพื้นที่สร้างสรรค์ สนาม ลานเล่น ใกล้บ้านให้เด็กได้เรียนรู้ ส่งผลต่อพัฒนาการของเด็กอย่างสำคัญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสถานการณ์ที่เด็กไปไม่ได้ไปเรียนที่ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กหรือโรงเรียน เด็กได้เล่นรวมกลุ่มใกล้บ้าน ผู้ปกครองก็ชอบใจที่ไม่อยู่ห่างไกลสายตาเพราะมีพื้นที่ 3 ดี ที่

สร้างสรรค์นั้น ทำให้เด็กออกจากโทรศัพท์ โทรทัศน์ หรือห่างสื่อที่ไม่เหมาะสมกับสุขภาพและช่วงวัย ซึ่งสามารถพัฒนาให้เกิดพื้นที่เล็กๆ ใกล้บ้านกระจายไปในชุมชน ใกล้ที่ใหม่ไปทีนั้น ที่สำคัญเด็กเล็กสามารถเดินเท้าเข้าถึงได้ในระยะไม่เกิน 10 นาที

2.ส่งเสริม สนับสนุน พัฒนากิจกรรมที่เน้นความสุขของเด็กเป็นตัวชี้วัดสำคัญ

3 ดี คือ ความสุขทั้งของเด็กและผู้ใหญ่ที่ได้รับประสบ “ความมหัศจรรย์” ที่นำมาซึ่งความสุขของช่วงวัย การจัดกิจกรรมที่เด็กสนใจถือเป็นผลสำเร็จที่ไม่ได้ยัดเยียดให้ เด็กได้เล่นกับกะลา ทวาย ม้าไม้ ชิงช้า มีรอยยิ้ม เสียงหัวเราะความสุขเป็นพื้นฐานสำคัญของการเรียนรู้ การร่วมมือ ร่วมใจของผู้ใหญ่ที่ลุกขึ้นมาพัฒนากิจกรรม ลงแรง ลงมือ ร่วมสร้าง ร่วมพัฒนานั้นเป็นการสร้างการมีส่วนร่วมที่มาจากประสบการณ์ของความสุข ที่มองเห็น สัมผัสได้ จึงทำให้เกิดการมีส่วนร่วมที่มาจากความเต็มใจ

3.กำหนดกติกาชุมชนแบบมีส่วนร่วม

การกำหนดกติกาเงื่อนไข การปฏิบัติต่อเด็กในพื้นที่นั้นควรได้มีกระบวนการสร้างมาจากความเห็นร่วมและถือเป็นสัญญาใจที่สามารถปฏิบัติได้จริงที่อาจไม่จำเป็นต้องเป็นนโยบายหลักการที่ยิ่งใหญ่ อาจเป็นเรื่องเล็กๆ ที่ส่งผลต่อการปฏิบัติได้จริงในชีวิตประจำวันและสะท้อนกลับถึงการพัฒนาคุณภาพของการดูแลเด็กร่วมกันของคนในพื้นที่ เช่น การไม่พูดคำหยาบ เล่นการพนัน ดื่มสุราต่อหน้าเด็ก การส่งเสริมให้เด็กได้มีเวลาในการเล่น ทำกิจกรรมทางกายในทุกวัน เป็นต้น

ภาคผนวก

รายชื่อคณะกรรมการในพื้นที่ 3 จังหวัด “โครงการบูรณาการมหัศจรรย์ 3 ดี สู่ชุมชนเพื่อเด็กปฐมวัย”

1.โครงการ “แก่ง ดี มีสุข ด้วยมหัศจรรย์ 3 ดี ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก” ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านนาทม ต.ป่าไร่ อ.ดอนตาล จ.มุกดาหาร

1. สมศักดิ์	บุญเรือง	นายกองค์การบริหารส่วนตำบลป่าไร่
2. ธันวา	นามศรี	ครูชำนาญการ/รักษาหัวหน้าศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก
3. เกศรินทร์	ลาเลิศ	ที่ปรึกษาและวิทยากรกระบวนการ
4. นวรัตน์	โจมคำ	การเงินและวิทยากรกระบวนการ
5. สกมลทิพย์	ศรีจันทเพชร	เลขานุการและวิทยากรกระบวนการ

2.โครงการ “มหัศจรรย์ชุมชนหนองกุดแคน สร้างสรรค์ชวนกันเล่น” ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านหนองกุดแคน ต.พระกลางทุ่ง อ.ธาตุพนม จ.นครพนม

1. สวาท	ลำทอง	นายกองค์การบริหารส่วนตำบลพระกลางทุ่ง
2. ปิ่นแก้ว	จิตรโคตร	ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านหนองกุดแคน/รับผิดชอบ โครงการ
3. ทศนีย์	อุทัยยา	ที่ปรึกษาโครงการ
4. ณรงค์	ศิริวงษ์	ผู้ร่วมโครงการ

3. โครงการ “ลานศิลปะสร้างสรรค์ บ้านบันสุข”
ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์วัดน้ำคำ ต.โนนสูง อ.ตระการพืชผล จ.อุบลราชธานี

1. ปรีดี	อินทะนาม	รองนายก/รักษาราชการแทนนายกฯ
2. จงศิริ	ยุทธภิญโญ	รักษาการหัวหน้าศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ วัดน้ำคำ
3. เต็มสิทธิ์	บุตรเสน	ที่ปรึกษา
4. สมจิตร	สมรักษ์	การเงินและบัญชี
5. เตือนใจ	ธรรมแก้ว	เลขานุการ

“ ใ้ให้ทุกว้ันเป็นวันมหัศจรรย์ ”

